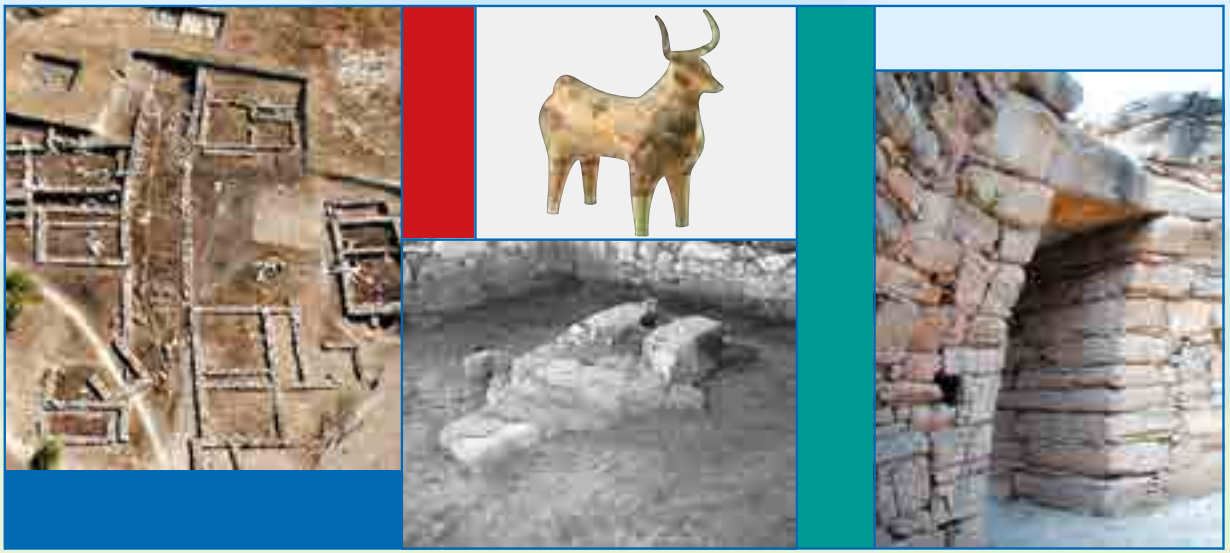
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Μυκηναϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ιστορία

Επίσκεψη στη Μυκηναϊκή Ιωλκό, στους θολωτούς τάφους «Τούμπα» και «Λαμιόσπιτο» του Διμηνίου και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου στο πλαίσιο της διδασκαλίας του εκπαιδευτικού φακέλου «Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός»

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Μυκηναϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ιστορία

Επίσκεψη στη Μυκηναϊκή Ιωλκό, στους θολωτούς τάφους «Τούμπα» και «Λαμιόσπιτο» του Διμηνίου και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου στο πλαίσιο της διδασκαλίας του εκπαιδευτικού φακέλου «Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός»

Αθήνα, 2015

Γενική επιμέλεια: Στέλλα Χρυσουλάκη, αρχαιολόγος
Κείμενα: Εύη Πίνη, αρχαιολόγος
Διορθώσεις κειμένων: Αλεξάνδρα Σέλελη, αρχαιολόγος
Ηλεκτρονική - καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπήλιος Πίστας
Εκτύπωση: Κόκοβας Αλκιβιάδης, τηλ.: 24210.22.691

Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας
Πρυτανείου 9, 105 56 Αθήνα

Copyright © 2015 Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας
Copyright © Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας

Το έντυπο εντάσσεται στον εκπαιδευτικό φάκελο «Μυκηναϊκός Πολιτισμός» του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας ΥΠ.ΠΟ. Σχεδιάστηκε σε συνεργασία με την αρχαιολόγο δρ. Βασιλική Αδρύμη-Σισμάνη και την ΙΓ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Εκδόθηκε σε συνεργασία με το Γραφείο Πολιτιστικών Θεμάτων της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Μαγνησίας, με την υποστήριξη του Δήμου Αισωνίας.

Περιεχόμενα

Προς τους εκπαιδευτικούς 4
Η μυθική Ιωλκός 6
Ο μυκηναϊκός οικισμός στο Διμήνι 7
Επίσκεψη στην Ιωλκό 9
Στάση 1η: Η μυκηναϊκή πόλη 10
Στάση 2η: Το ανακτορικό συγκρότημα 12
Στάση 3η: Οι θολωτοί τάφοι 22
Επίσκεψη στο Αθανασάκειο Μουσείο Βόλου 27
Βιβλιογραφία 34

Προς τους εκπαιδευτικούς

Το έντυπο αυτό είναι ένας θεματικός αρχαιολογικός οδηγός με στοιχεία από την τοπική ιστορία της Μαγνησίας της πρωτοϊστορικής περιόδου και είναι αποτέλεσμα της γόνιμης συνεργασίας μεταξύ του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του ΥΠ.ΠΟ. και της ΙΓ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Συντάχθηκε με σκοπό να σας βοηθήσει να προετοιμάσετε την επίσκεψη των μαθητών στους αρχαιολογικούς χώρους και στα μνημεία της περιοχής του Βόλου καθώς και στο τοπικό αρχαιολογικό μουσείο και συνοδεύει τον εκπαιδευτικό φάκελο του ΥΠ.ΠΟ. «Μυκηναϊκός Πολιτισμός». Οι μαθητές, έχοντας μελετήσει τα αντίστοιχα θέματα του φακέλου, θα είναι σε θέση να συνδέσουν τη γενική ιστορία με την τοπική και να κατανοήσουν τη μορφή και τη λειτουργία των αρχαιολογικών καταλοίπων του τόπου τους.

Στο μουσείο πάλι θα έχουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν μια θεματική περιήγηση, δηλαδή να έρθουν σε επαφή με τα εκθέματα που σχετίζονται με το μυκηναϊκό πολιτισμό. Με τον τρόπο αυτό θα αποκομίσουν γνώσεις που θα τους επιτρέψουν να κατανοήσουν τη σημασία των αρχαιολογικών αντικειμένων ως τεκμηρίων της ιστορίας.

Η επιλογή των χώρων και των εκθεμάτων που περιγράφονται στο έντυπο συμβαδίζει κατά το δυνατόν με τις επιμέρους ενότητες του εκπαιδευτικού φακέλου «Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός». Για το λόγο αυτό σε κάθε κεφάλαιο γίνεται παραπομπή στα αντίστοιχα κεφάλαια των βιβλίων για τον εκπαιδευτικό (Β/Ε) και για το μαθητή (Β/Μ) που εμπεριέχονται στο φάκελο. Ωστόσο το υλικό που παρουσιάζεται εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ανεξάρτητα, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη ροή της παρουσίασης. Το ίδιο ισχύει και για τις προτάσεις με τις δραστηριότητες που υπάρχουν στο εγχειρίδιο με τίτλο «Προς τον εκπαιδευτικό» που συνοδεύει τον εκπαιδευτικό φάκελο.

Η μυθική Ιωλκός

Ο μύθος και η επική παράδοση τοποθετούν την Ιωλκό στο μυχό του Παγασητικού κόλπου. Σε αυτή την πλούσια πόλη βασίλευε ο Κρηθέας, απόγονος του Αίολου. Γυναίκα του ήταν η όμορφη Τυρώ, που του είχε χαρίσει τρεις γιους, τον Αίσονα, τον Φέρη και τον Αμυθάονα. Η Τυρώ είχε ήδη άλλους δύο γιους από τον Ποσειδώνα, τον Πελία και τον Νηλέα, που μεγάλωναν μακριά από το ανάκτορο, στο σπίτι ενός βοσκού.

Όταν τα παιδιά μεγάλωσαν, τα έφεραν έτσι οι θεοί ώστε ο νόθος Πελίας να παραμερίσει τον Αίσονα, το νόμιμο διάδοχο της Ιωλκού, και να του πάρει το θρόνο. Ο Αίσων, ανήσυχος για τη ζωή και το μέλλον της οικογένειάς του, έστειλε το γιο του Ιάσονα να μεγαλώσει στο Πήλιο κοντά στο σοφό κένταυρο Χείρωνα. Όταν ο Ιάσων μεγάλωσε, αποφάσισε να διεκδικήσει την πατρική κληρονομιά και, αφήνοντας την ασφάλεια του χειρώνιου άντρου, εμφανίστηκε στο ανάκτορο της Ιωλκού.

Ο Πελίας, που πάντα φοβόταν τους απογόνους του Αίσονα, είχε ζητήσει χρησμό από τον Απόλλωνα. Ο θεός τού απάντησε με το συνήθη συγκαλυμμένο τρόπο ότι δεν είχε τίποτα να φοβάται εκτός από τον μονοσάνδαλο!

Έτσι, όταν ο Πελίας αντίκρισε τον Ιάσονα που είχε φθάσει στο παλάτι φορώντας ένα μόνο σανδάλι –το άλλο το είχε χάσει στον ποταμό Άναυρο–, κατάλαβε ότι αυτός ήταν ο μονοσάνδαλος του χρησμού και φρόντισε να πάρει τα μέτρα του.

Ρώτησε πολύ αθώα τον Ιάσονα τι θα έκανε αν ήταν βασιλιάς μιας χώρας και ερχόταν κάποιος να του πάρει το θρόνο. Ο Ιάσων τού απάντησε αυθόρμητα ότι θα τον έστελνε να φέρει το χρυσόμαλλο δέρας από τη μακρινή Κολχίδα! Αυτό ακριβώς ζήτησε και ο Πελίας και έτσι οργανώθηκε η περίφημη Αργοναυτική εκστρατεία, όπου πήραν μέρος οι μεγαλύτεροι ήρωες της Ελλάδας: από τη Θήβα ήρθε ο Ηρακλής, από την Αθήνα ο Θησέας, από το Άργος ο Αμφιάραος, από τη Σπάρτη οι Διόσκουροι, από τη Φθία ο Πηλέας και από την Ιωλκό ο γιος του βασιλιά, ο Άκαστος.

Το ταξίδι με την Αργώ ήταν μακρύ και δύσκολο, αλλά τελικά οι Αργοναύτες κατάφεραν να ξεπεράσουν τους κινδύνους, να φθάσουν στην Κολχίδα και να επιστρέψουν σώοι στην Ιωλκό, μαζί με το χρυσόμαλλο δέρας. Η συνέχεια έχει πολλές εκδοχές. Άλλοι λένε πως ο Ιάσων με τη βοήθεια της Μήδειας εξόντωσε τον Πελία, αλλά τελικά στο θρόνο ανέβηκε ο Άκαστος, ο οποίος έδιωξε τους δολοφόνους από την Ιωλκό. Άλλοι ιστορούν πως ο Πελίας παρέδωσε την εξουσία στον Ιάσονα και, όταν πέθανε από γεράματα, ο γιος του ο Άκαστος για να τον τιμήσει οργάνωσε ταφικούς αγώνες, όπου διακρίθηκε ο Ιάσων. Ο ίδιος ο Ιάσων δεν θέλησε να μείνει στην Ιωλκό. Παρέδωσε την εξουσία στον Άκαστο και έφυγε με τη Μήδεια για να εγκατασταθεί στην Κόρινθο.

Η επόμενη γενιά ηρώων θα έχει και εκείνη να οργανώσει μία μεγάλη πανελλήνια εκστρατεία, την εκστρατεία στην Τροία. Σε αυτήν θα πάρει μέρος ο Εύμηλος, ο εγγονός του Πελία, γιος του Άδμητου και της Άλκηστης.

Έστειλαν άνδρες και οι Φερές που 'ναι η Βοιβία λίμνη

κι η Βοίβη κι η Ιαωλκός ωραία και οι Γλαφύρες·

τους διοικούσε ο Εύμηλος κι ένδεκα πρύμνες είχε·

η Άλκηστις η ασύγκριτη τον γέννησε του Αδμήτου

η κόρ' η ωραιότερη απ' όλες του Πελίου.

(Ιλιάδα Β, στιχ. 711 - 715, μετάφραση Ιάκωβου Πολυλά)

Ο μυκηναϊκός οικισμός στο Διμήνι

Οι φιλολογικές πηγές και η επική ποίηση διέσωσαν ως ανάμνηση την ύπαρξη ενός μυκηναϊκού κέντρου στο μυχό του Παγασητικού κόλπου.
Ο Όμηρος στη ραψωδία Β της Ιλιάδας, όπου παραθέτει τις πόλεις που πήραν μέρος στην εκστρατεία, αναφέρει την καλοκτισμένη Ιαωλκό (*ευκτιμένην Ιαωλκόν*) καθώς και άλλες πόλεις της Μαγνησίας που έστειλαν καράβια στην Τροία με αρχηγό τον Εύμηλο.
Οι αρχαιολόγοι πίστευαν ότι στην περιοχή του Παγασητικού κόλπου πρέπει να υπήρξε ένα μυκηναϊκό κέντρο, όπως αυτό που ανέφεραν οι πηγές, και η άποψή τους στηριζόταν στην ύπαρξη μεγάλων θολωτών τάφων της μυκηναϊκής περιόδου που είχαν ανασκαφεί στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού. Αυτό που έμενε ήταν να εντοπιστεί η θέση του μυκηναϊκού κέντρου.
Τελικά μία μεγάλη μυκηναϊκή πόλη αποκαλύφθηκε πολύ κοντά στους τάφους, ανατολικά από το λόφο με το νεολιθικό οικισμό του Διμηνίου.
Το πρώτο πράγμα που σκέφτηκαν οι αρχαιολόγοι ανασκάπτοντας τον οικισμό ήταν ότι ίσως να βρίσκονταν μπροστά στην Ιωλκό της επικής παράδοσης. Όμως χρειάζονταν αποδείξεις για να δικαιολογήσουν το χαρακτηρισμό του οικισμού ως κέντρου διοικητικού, οικονομικού και θρησκευτικού. Εκτός από τις απλές κατοικίες έπρεπε να βρεθούν μνημειώδη κτήρια με αποθήκες και επίσημες αίθουσες, τεκμήρια που να αποδεικνύουν ότι εκεί τελούνταν θρησκευτικές τελετές και ότι ήταν σε χρήση η γραφή για τις ανάγκες της διοίκησης και της οικονομίας.
Όταν τα παραπάνω τεκμήρια εντοπίστηκαν, τότε υποστηρίχτηκε η άποψη που ταύτιζε τον οικισμό με την πόλη της επικής παράδοσης και το ανάκτορο της Ιωλκού έκτοτε δεν ανήκει μόνο στη σφαίρα του μύθου.

Η πόλη

Ο οικισμός ιδρύθηκε στα τέλη του 15ου αι. π.Χ. Άκμασε τον 14ο και τον 13ο αιώνα και εγκαταλείφθηκε στα τέλη του 13ου - αρχές 12ου αιώνα π.Χ. εξαιτίας μιας μεγάλης καταστροφής. Η καταστροφή, που έπληξε το ανακτορικό κέντρο, είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση, μετά από μικρό χρονικό διάστημα, της διοικητικής οργάνωσης και της οικονομίας και όπως είναι φυσικό επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τους κατοίκους του οικισμού, οι οποίοι εξαναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν.
Ο οικισμός, λίγο πριν εγκαταλειφθεί, παρουσίαζε την εικόνα μιας πυκνοδομημένης πόλης, κτισμένης βάσει ενιαίου πολεοδομικού σχεδίου. Στα ανατολικά του οικισμού υπήρχε ένας μεγάλος κεραμικός κλίβανος, ο οποίος παρήγε αγγεία για τις ανάγκες των κατοίκων. Στον ίδιο χώρο υποθέτουμε ότι θα βρίσκονταν και άλλες βιοτεχνικές εγκαταστάσεις.
Η έρευνα του οικισμού δεν έχει ολοκληρωθεί –μέχρι στιγμής έχουν ερευνηθεί συνολικά 11 κτήρια και ο μεγάλος κεραμικός κλίβανος–, από τα στοιχεία όμως που έρχονται στο φως υπολογίζουμε ότι θα απλωνόταν σε έκταση μεγαλύτερη των 100 στρεμμάτων.

Το ανακτορικό κέντρο

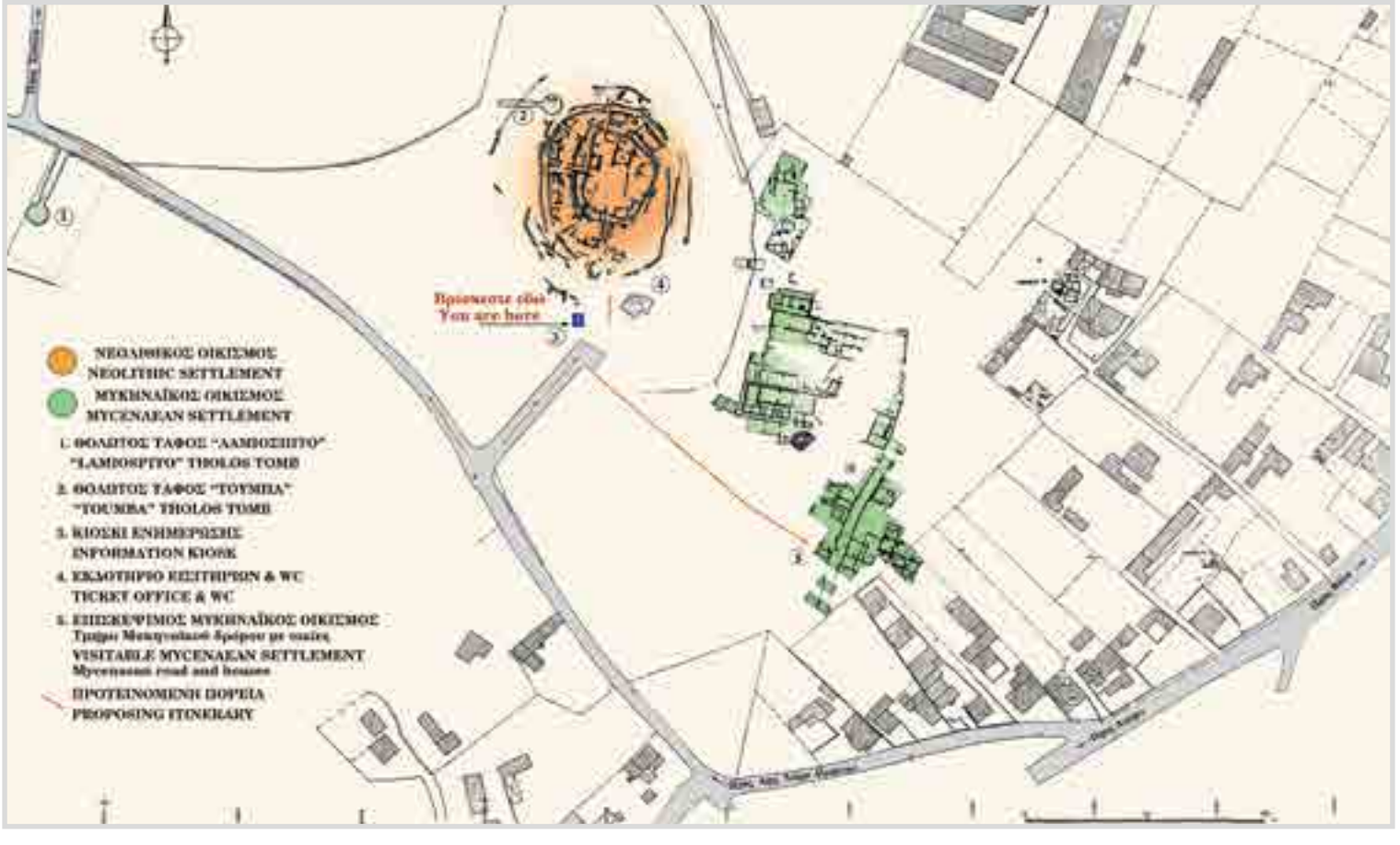
Το ανακτορικό συγκρότημα του Διμηνίου ήταν το διοικητικό, οικονομικό και θρησκευτικό κέντρο της περιοχής, αντίστοιχο με τα υπόλοιπα γνωστά ανακτορικά κέντρα του ελλαδικού χώρου. Οι άρχοντες που κατοικούσαν εκεί ασκούσαν τη διοίκηση με τη βοήθεια κρατικών υπαλλήλων που γνώριζαν τη χρήση της γραφής, συγκέντρωναν στις αποθήκες ένα μέρος της αγροτικής παραγωγής της περιοχής και το διαχειρίζονταν, έφερναν από τις αγορές του εξωτερικού πρώτες ύλες για να τις επεξεργαστούν οι ανακτορικοί τεχνίτες και τελούσαν τη λατρεία με τη βοήθεια πιθανόν μιας τάξης ιερέων.
Το ανακτορικό κέντρο της Ιωλκού καταστράφηκε στα τέλη του 13ου - αρχές 12ου αιώνα π.Χ., την ίδια περίοδο που καταστρέφονται όλα τα γνωστά ανακτορικά κέντρα της νότιας Ελλάδας. Ποια ήταν τα αίτια δεν γνωρίζουμε. Για ένα σύντομο χρονικό διάστημα μετά την καταστροφή επανακατοικήθηκε, ορισμένα τουλάχιστον από τα δωμάτια του Μεγάρου Α. Οι τελευταίοι ένοικοι, αφού καθάρισαν τα δωμάτια από τα ερείπια, έκαναν διάφορες μετατροπές κτίζοντας ή γκρεμίζοντας τοίχους, ανοίγοντας νέες εισόδους, αλλάζοντας έτσι τη χρήση των χώρων.

Η διδασκαλία του μυκηναϊκού πολιτισμού στη σχολική τάξη

Προτάσεις για τη χρήση του εκπαιδευτικού φακέλου

ΘΕΜΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
Η γεωγραφία του μυκηναϊκού κόσμου	Νηών κατάλογος Β/Ε, Εισαγωγή		Χάρτης του μυκηναϊκού κόσμου Β/Ε, Εισαγωγή
Η διοικητική, οικονομική και κοινωνική οργάνωση των μυκηναϊκών κέντρων	Β/Ε κεφάλαιο 1 Β/Μ κεφάλαιο 1	Προβολή ταινίας βίντεο	

Επίσκεψη στην Ιωλκό

Πληροφορίες για να προγραμματίσετε την επίσκεψή σας

Τηλέφωνο αρχαιολογικού χώρου: **24210 85960**
Ηλεκτρονική διεύθυνση: **www.culture.gr**
Ωράρια λειτουργίας κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: **8.30 π.μ. - 3.00 μ.μ.**

Στάση 1η Η μυκηναϊκή πόλη

Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Ο Κόσμος της αρχαιότητας, εκπαιδευτικός φάκελος αρ. 4
Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Ο μυκηναϊκός κόσμος, βιβλίο του εκπαιδευτικού (Β/Ε)

Η περιοχή του Διμηνίου συνδυάζει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για να θεωρείται ιδανική για εγκατάσταση για το λόγο αυτό είχε κατοικηθεί ήδη από τη νεολιθική εποχή.
Γύρω στα 4500 π.Χ. ιδρύθηκε ένας οικισμός πάνω στο χαμηλό λόφο που βρίσκεται βορειοδυτικά του σημερινού χωριού. Στα τέλη της 3ης χιλιετίας π.Χ. ο οικισμός εγκαταλείφθηκε, όχι όμως και η περιοχή όπως πίστευαν παλιότερα. Απλώς η κατοίκηση μετατοπίστηκε νότια και ανατολικά του λόφου. Έτσι η περιοχή συνέχισε να κατοικείται σε όλη τη διάρκεια της εποχής του Χαλκού (3000/2800 - 1100 π.Χ.) και δεν γνωρίζουμε αν υπήρξε κάποια διακοπή κατοίκησης.
Ο οικισμός που ιδρύθηκε στα τέλη του 15ου αι. π.Χ. εξελίχθηκε σε μια πόλη με μελετημένη χωροταξική οργάνωση και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Κάτοψη του επισκέψιμου τμήματος της μυκηναϊκής πόλης

Χωροταξία και πολεοδομία των μυκηναϊκών οικισμών

Μελετώντας τις διάφορες τοποθεσίες όπου έχουν εντοπιστεί μυκηναϊκοί οικισμοί διαπιστώνουμε ότι σημαντικό ρόλο για την επιλογή μιας θέσης πρέπει να έπαιζε η γεωμορφολογία του τοπίου. Οπωσδήποτε οι Μυκηναίοι προτιμούσαν τα εύφορα εδάφη που θα τους εξασφάλιζαν μια καλή αγροτική παραγωγή, τις τοποθεσίες κοντά σε θάλασσα ή τις τοποθεσίες που θα τους πρόσφεραν την εποπτεία και τον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής. Σε μία τέτοια προνομιούχο τοποθεσία, στη μέση μίας εύφορης πεδιάδας και σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα, έχουν κτιστεί για παράδειγμα οι Μυκήνες.
Σημαντικό στοιχείο της πολεοδομικής οργάνωσης των μυκηναϊκών οικισμών ήταν οι οχυρώσεις. Έχουν ανασκαφεί πολλοί οχυρωμένοι οικισμοί, οι οποίοι διακρίνονται σε τρεις τύπους:
Στον πρώτο τύπο έχουμε τείχη περιορισμένης έκτασης που προστατεύουν λίγα μόνο σπίτια της πόλης, ενώ η υπόλοιπη πόλη εκτείνεται εκτός των τειχών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου τύπου είναι το τείχος των Δυμαίων στην Αχαΐα.
Στο δεύτερο τύπο έχουμε οχυρώσεις που λειτουργούν ως καταφύγια για τον πληθυσμό της περιοχής, όπως είναι τα τείχη του Γλα της Βοιωτίας, τα οποία απέβλεπαν κυρίως στην προστασία των αποστραγγιστικών έργων της Κωπαΐδας.
Στον τρίτο τύπο έχουμε όχι πλέον οχυρωμένες πόλεις αλλά οχυρωμένα ανάκτορα. Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις των Μυκηνών και της Τίρυνθας, όπου τα τείχη αποσκοπούν στην προστασία του διοικητικού και οικονομικού κέντρου της περιοχής. Η οχύρωση δεν παρέχει καταφύγιο στον πληθυσμό της περιοχής που ζει εκτός των τειχών, αν και είναι πιθανό ότι ένα μέρος του πληθυσμού κατέφευγε μέσα στα τείχη σε περίπτωση εχθρικής επιδρομής.

Μπαίνοντας στον αρχαιολογικό χώρο θα συναντήσουμε ένα κιόσκι ενημέρωσης (σημείο 3 της κάτοψης). Από το κιόσκι στρίβοντας δεξιά και ακολουθώντας την προτεινόμενη πορεία που δηλώνεται με τις κόκκινες διακεκομμένες γραμμές πάνω στην κάτοψη, θα φθάσουμε στο επισκέψιμο τμήμα της μυκηναϊκής πόλης.

Στο σημείο αυτό θα συναντήσουμε τον κεντρικό δρόμο του οικισμού. Είναι ένας φαρδύς δρόμος πλάτους 4,50 μ. που διασχίζει την πόλη με κατεύθυνση από νότο προς βορρά· φαίνεται ότι αποτελούσε τον κεντρικό πολεοδομικό άξονα του οικισμού. Λίγο πιο κάτω ο δρόμος διασταυρώνεται με ένα μικρότερο πλακόστρωτο δρόμο, πλάτους 3, 70 μ., που οδηγούσε τον επισκέπτη κατευθείαν στο ανακτορικό συγκρότημα, στην πτέρυγα του Μεγάρου Β.

Δεξιά και αριστερά του κεντρικού δρόμου οι ανασκαφές αποκάλυψαν πέντε ιδιωτικά σπίτια και, λίγο πιο μακριά, άλλα τρία. Τα σπίτια δεν είχαν άμεση πρόσβαση στο δρόμο, πράγμα που σημαίνει ότι μάλλον ο δρόμος αυτός δεν ήταν μια συνήθης οδική αρτηρία για την εξυπηρέτηση της κυκλοφορίας στον οικισμό αλλά μια **πομπική οδός**. Η καθημερινή κυκλοφορία στον οικισμό θα γινόταν από άλλους παράπλευρους δρόμους.

Τα σπίτια κυμαίνονται από 60 έως 120 τ.μ. Αποτελούνται από χώρους διαμονής, βοηθητικούς χώρους (αποθήκες) και χώρους λατρείας που είχαν τη μορφή **οικιακών ιερών**. Μέσα στα σπίτια βρέθηκαν πήλινοι **λουτήρες**, ενώ σε κάποια από αυτά πρέπει να υπήρχε και σύστημα αποχέτευσης.

Αεροφωτογραφία του μυκηναϊκού οικισμού του Διμηνίου. Διακρίνεται ο κεντρικός δρόμος με τα σπίτια δεξιά και αριστερά του.

Ο κεντρικός δρόμος και τα σπίτια της μυκηναϊκής πόλης

Γλωσσάριο - σχόλια

πομπική οδός: δρόμος από όπου περνούσαν θρησκευτικές πομπές.
οικιακά ιερά: χώροι λατρείας της μυκηναϊκής περιόδου που υπήρχαν τόσο μέσα στα ανάκτορα όσο και μέσα στα σπίτια.
λουτήρες: μπανιέρες

Στάση 2η Το ανακτορικό συγκρότημα

Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Ο Κόσμος της αρχαιότητας, εκπαιδευτικός φάκελος αρ. 4
Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

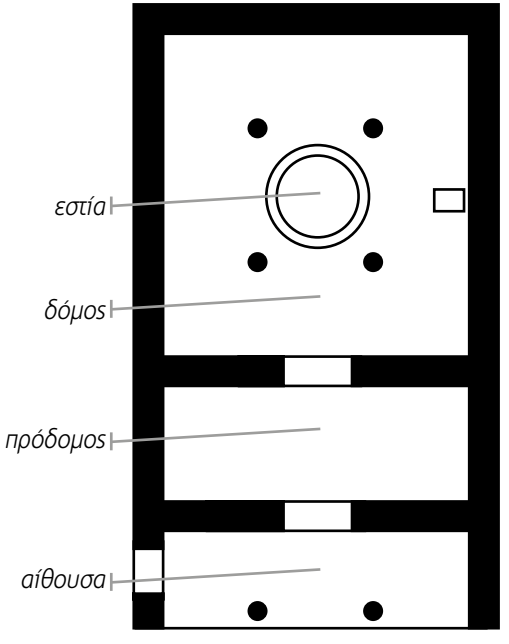
- Ο μυκηναϊκός κόσμος, βιβλίο του εκπαιδευτικού (Β/Ε)
- Στην ακρόπολη των Μυκηνών, βιβλίο του μαθητή (Β/Μ)
- Προς τον εκπαιδευτικό, εγχειρίδιο με προτάσεις για δραστηριότητες

Οι ανασκαφές στο ανακτορικό συγκρότημα δεν έχουν ολοκληρωθεί και πολλά τμήματά του δεν έχουν ακόμη ερευνηθεί. Ωστόσο η μέχρι στιγμής αρχαιολογική έρευνα δίνει μια γενική ιδέα για την εικόνα του ανακτόρου και των κτηρίων που το αποτελούν.

Κάτοψη του ανακτορικού συγκροτήματος. Σήμερα οι περισσότεροι χώροι του ανακτόρου βρίσκονται κάτω από στέγαστρο για προστασία.

Το ανακτορικό συγκρότημα αποτελείται από δύο **μέγαρα**, το Μέγαρο Α και το Μέγαρο Β, που πλαισιώνονται από μικρότερα κτήρια: βοηθητικούς χώρους, αποθήκες, εργαστήρια και διαδρόμους. Δεν πρόκειται για δύο διαφορετικά ανάκτορα, αλλά για δύο πτέρυγες του ίδιου ανακτόρου. Η πτέρυγα του Μεγάρου Α πρέπει να στέγαζε τις διοικητικές λειτουργίες του ανακτόρου, ενώ η πτέρυγα του Μεγάρου Β πρέπει να ήταν το θρησκευτικό κέντρο. Ανάμεσα στα δύο μέγαρα υπάρχει μία μεγάλη κεντρική αυλή, χαρακτηριστικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής των μυκηναϊκών ανακτόρων.

Κάτοψη του μεγάρου των Μυκηνών

Γλωσσάριο - σχόλια

μέγαρο: μακρόστενο κτήριο αποτελείται συνήθως από τρεις χώρους: την αίθουσα, ένα ανοιχτό υπόστεγο, τον πρόδομο, που ήταν ο προθάλαμος, και το δόμο, τον κυρίως θάλαμο. Στο δόμο των μυκηναϊκών μεγάρων, που ήταν η επίσημη αίθουσα του ανακτόρου, κατά κανόνα υπήρχε η εστία (βλ. κάτοψη του μεγάρου των Μυκηνών).

Προχωρώντας στον κεντρικό δρόμο του οικισμού με κατεύθυνση προς βορρά θα συναντήσουμε στα αριστερά του δρόμου το πρόπυλο (α), την επίσημη δηλαδή είσοδο του ανακτορικού συγκροτήματος που οδηγούσε στην πτέρυγα του Μεγάρου Α.

Από εδώ θα περάσουμε, από μία ράμπα, στο δωμάτιο 10, που πρέπει να ήταν ένας θάλαμος αναμονής για την είσοδο στο Μέγαρο Α, με ξύλινους πάγκους κατά μήκος της δυτικής και της νότιας πλευράς του. Το δωμάτιο αυτό αρχικά δεν επικοινωνούσε απευθείας με το Μέγαρο. Σε μια μεταγενέστερη όμως φάση ανοίχτηκε μία είσοδος στο βόρειο τοίχο του δωματίου και από αυτήν μπορούσε κανείς να περάσει στο Μέγαρο διασχίζοντας μία περίστυλη αυλή (β).

Η αυλή είχε κατά μήκος της ανατολικής, της βόρειας και της νότιας πλευράς ξύλινους κίονες που σχημάτιζαν ένα περιστύλιο, δηλαδή ένα χώρο περιμετρικά στεγασμένο. Το κεντρικό τμήμα της αυλής θα ήταν αίθριο.

Από την περίστυλη αυλή θα μπούμε στο δωμάτιο 6. Το δωμάτιο αυτό αρχικά πρέπει να ήταν ο πρόδομος του μεγάρου. Κατοικήθηκε ξανά μετά την καταστροφή του ανακτορικού συγκροτήματος και οι ένοικοί του, αφού το καθάρισαν από τα ερείπια –τα **ασβεστοκονιάματα** που είχαν πέσει από τους τοίχους– έκαναν διάφορες αλλαγές στη διαρρύθμισή του. Πρόσθεσαν έναν τοίχο στα ανατολικά, άνοιξαν μία είσοδο στα νότια και έκτισαν μία πήλινη εστία, μετατρέποντας το δωμάτιο σε χώρο διαμονής.

Κάτοψη της πτέρυγας του Μεγάρου Α

Παρατηρήστε

...στο δάπεδο της αυλής τις μεγάλες παραλληλόγραμμες πλάκες από σχιστόλιθο. Είναι οι βάσεις όπου πατούσαν οι ξύλινοι κίονες του περιστυλίου.

Στον ίδιο χώρο μπορείτε να δείτε ένα τμήμα του αποχετευτικού συστήματος του ανακτόρου που αποτελείται από λιθόκτιστα αυλάκια για τη συγκέντρωση των νερών της βροχής και την απομάκρυνσή τους από τα κτήρια.

Γλωσσάριο - σχόλια

ασβεστοκονίαμα: σοβάς από ασβέστη

Ο επόμενος χώρος, το δωμάτιο 8, πρέπει να ήταν ο δόμος, δηλαδή η κύρια αίθουσα του Μεγάρου Α. Το δάπεδο, καλυμμένο με λευκό ασβεστοκονίαμα, όπως και οι τοίχοι, έχει στο κέντρο του μία μεγάλη πήλινη εστία, καλοφτιαγμένη και όχι πρόχειρη όπως η εστία του δωματίου 6. Γύρω από την εστία θα ήταν τοποθετημένα κάποια έπιπλα ή αγγεία που άφησαν τα κυκλικά αποτυπώματα που βλέπουμε πάνω στο δάπεδο. Στο δωμάτιο αυτό, όπως και στο γειτονικό, το δωμάτιο 13, δεν βρέθηκαν πεσμένα ασβεστοκονιάματα από τους τοίχους, πράγμα που σημαίνει ότι οι χώροι καθαρίστηκαν μετά την καταστροφή και ξαναχρησιμοποιήθηκαν.

Τα δωμάτια που πλαισιώνουν το Μέγαρο Α είναι βοηθητικοί χώροι, αποθήκες και εργαστήρια. Σε ένα από αυτά, το μικρό δωμάτιο 4, βρέθηκαν πολλά αγγεία και σκεύη καθημερινής χρήσης. Το δωμάτιο αυτό αρχικά ήταν ενιαίο με το διπλανό του, το δωμάτιο 3. Σε μια μεταγενέστερη επισκευή έκτισαν ενδιάμεσα έναν τοίχο δημιουργώντας δύο νέους χώρους. Από αυτούς, το μικρό δωμάτιο 4 χρησιμοποιούταν για την προετοιμασία του φαγητού και τη φύλαξη των μαγειρικών σκευών. Σε ορισμένα σκεύη βρέθηκαν κατάλοιπα τροφίμων: απανθρακωμένα κουκούτσια από σταφύλια και ελιές, οστά μικρών ζώων και θαλασσινά (κοχύλια, αχιβάδες κ.λπ.). Εκτός από τα πήλινα σκεύη, βρέθηκαν λίθινοι τριπτήρες και **τριβεία**, εργαλεία για το άλεσμα των σιτηρών. Την ίδια χρήση είχε και το διπλανό δωμάτιο 5.

Το επόμενο δωμάτιο 9 πρέπει να ήταν εργαστηριακός χώρος. Σε αυτό το δωμάτιο βρέθηκαν δύο λίθινα τριβεία και ίχνη κόκκινου χρώματος στο δάπεδο. Αν το χρώμα δεν προέρχεται από κάποια ζωγραφική παράσταση που διακοσμούσε τους τοίχους, τότε πρόκειται για χρωστική ουσία που την είχαν κατασκευάσει επιτόπου με τα λίθινα τριβεία.

Απέναντι από το δωμάτιο 9, στο διάδρομο 7 που βρίσκεται ανάμεσα στα κύρια δωμάτια και στους βοηθητικούς χώρους του Μεγάρου Α, βρέθηκαν έξι λίθινες μήτρες για την κατασκευή κοσμημάτων και εργαλείων.

Η πιο εντυπωσιακή από αυτές είναι μία **αμφιπρόσωπη** μήτρα από **ιλυόλιθο** για την κατασκευή κοσμημάτων, αλυσίδων και ανάγλυφων ελασμάτων. Η μήτρα αυτή αποτελεί μέρος ενός συστήματος για τη μαζική παραγωγή κοσμημάτων και η χρήση της απαιτούσε εξειδίκευση και υψηλές τεχνολογικές γνώσεις. Το σύστημα αποτελούταν από τέσσερις ή και περισσότερες μήτρες που χρησιμοποιούνταν συγχρόνως. Οι επιφάνειές τους είχαν υποστεί επεξεργασία για να είναι λείες και να εφαρμόζουν τέλεια. Για την τέλεια εφαρμογή υπήρχαν επίσης στη στενή πλευρά τής κάθε μήτρας χαραγμένα ημικύκλια που λειτουργούσαν ως «οδηγοί» για την τοποθέτηση της μίας μήτρας πάνω στην άλλη.

Οι μήτρες είχαν στην επιφάνειά τους τρύπες όπου έμπαιναν τα βύσματα που τις κρατούσαν σταθερές στη θέση τους. Το μέταλλο χυνόταν από πολλά σημεία που ήταν διαμορφωμένα σαν μισά χωνιά.

Στο διάδρομο μαζί με τις μήτρες βρέθηκαν και άλλα εργαλεία μεταλλουργού: μία χάλκινη λαβίδα, ένα λίθινο ακόνι, μία κοκκάλινη σπάτουλα, ελαφρόπετρες, κομμάτια μολύβδου, ευρήματα που επιβεβαιώνουν ότι στο Μέγαρο Α εργάζονταν εξειδικευμένοι τεχνίτες, παράγοντας περίτεχνα κοσμήματα και χάλκινα εργαλεία. Το εργαστήριο βέβαια δεν θα ήταν στο διάδρομο, αλλά σε κάποιο άλλο εργαστηριακό χώρο, ίσως στο δωμάτιο 9, από όπου μεταφέρθηκαν μετά την καταστροφή τα εργαλεία και οι μήτρες, όταν πια δεν θα υπήρχαν οι τεχνίτες για να τα χρησιμοποιήσουν.

Παρατηρήστε

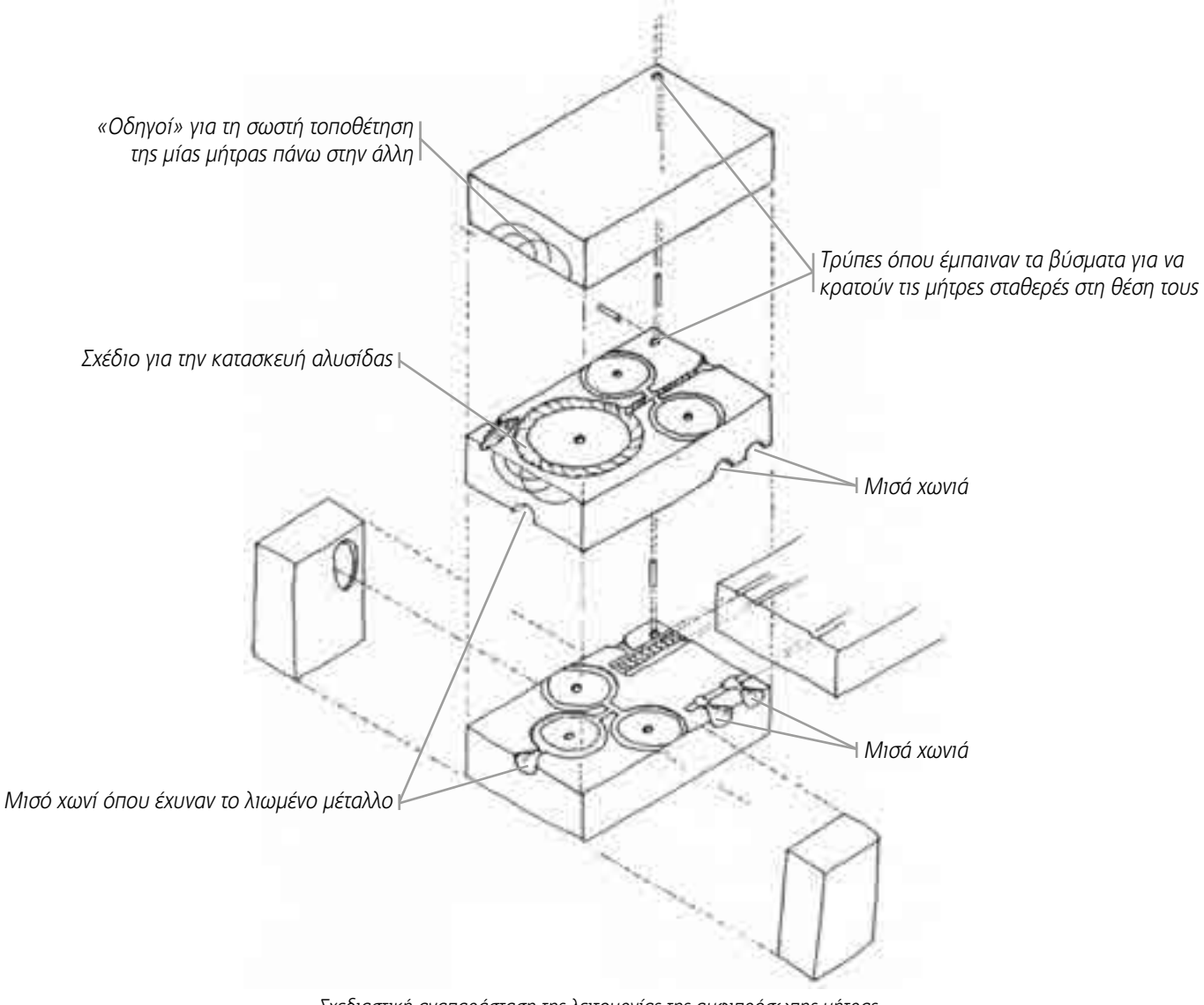
...την κατασκευή των τοίχων του δωματίου 8. Είναι πολύ καλοχτισμένοι και το πάχος τους είναι αρκετό για να στηρίξει έναν όροφο από πάνω.

Γλωσσάριο - σχόλια

τριβείο: μυλόλιθος, δηλαδή επίπεδη πέτρα με ελαφρά κοίλη επιφάνεια, πάνω στην οποία τοποθετούσαν τους σπόρους του σταριού, του κριθαριού κ.λπ. τους έσπαγαν και τους έτριβαν με μία άλλη πέτρα, τον τριπτήρα, για να κάνουν αλεύρι. Τα τριβεία χρησιμοποιούνταν για πολλές δουλειές που απαιτούσαν σύνθλιψη και κονιορτοποίηση, όπως για παράδειγμα για την παρασκευή των χρωμάτων. Στην περίπτωση αυτή τοποθετούσαν στην επιφάνειά τους κομμάτια ορυκτών χρωμάτων και τα έκαναν σκόνη με τον τριπτήρα.

αμφιπρόσωπος: με δύο όψεις

ιλυόλιθος: η λέξη είναι σύνθετη από τις λέξεις ιλύς (= λάσπη) και λίθος. Η πέτρα αυτή είναι ένα είδος λεπτόκοκκου αργίλου με χρώματα που ποικίλλουν – μαύρο, γκρι, άσπρο, καφέ– ανάλογα με τη χημική της σύνθεση. Είναι πλαστική, δηλαδή μπορεί κανείς να την επεξεργαστεί εύκολα, έχει λεία υφή αλλά όταν βρέχεται γίνεται κολλώδης.

Σχεδιαστική αναπαράσταση της λειτουργίας της αμφιπρόσωπης μήτρας

Κάτοψη της πτέρυγας του Μεγάρου Β

Άλλο ένα πολύ ενδιαφέρον εύρημα από τους βοηθητικούς χώρους του Μεγάρου Α είναι ένα λίθινο αντικείμενο, πιθανόν τμήμα λίθινου **σταθμίου**, που έχει στη μία του όψη επιγραφή σε Γραμμική β γραφή. Το σταθμίο βρέθηκε στο δωμάτιο 19, μπροστά στην είσοδο που οδηγούσε στο δωμάτιο 18.

Η επιγραφή αυτή αποτελεί το πρώτο δείγμα Γραμμικής β γραφής που βρέθηκε στη Θεσσαλία και αποδεικνύει ότι στο ανακτορικό συγκρότημα του Διμηνίου γνώριζαν και χρησιμοποιούσαν τη γραφή για τις ανάγκες της οικονομίας και της διοίκησης.

Το λίθινο σταθμίο με τα σημεία της Γραμμικής β γραφής

Διασχίζοντας την κεντρική αυλή κατευθυνόμαστε προς το βόρειο τμήμα του ανακτορικού συγκροτήματος, την πτέρυγα του Μεγάρου Β.

Η πτέρυγα αυτή έχει αρκετές αναλογίες με τη νότια. Πυρήνας της είναι επίσης ένα μέγαρο, το Μέγαρο Β, που πλαισιώνεται από βοηθητικούς χώρους.

Το Μέγαρο Β αποτελείται από τρεις χώρους, την αίθουσα (1α), τον πρόδομο (1) και το δόμο (2).

Η κύρια είσοδος του Μεγάρου βρίσκεται στα ανατολικά. Σε αυτήν οδηγούσε ένας άνετος, πλακόστρωτος δρόμος που διακλαδίζεται από τον κεντρικό δρόμο του οικισμού.

Για να μπούμε στο ανάκτορο θα διασχίσουμε την αίθουσα (1α) και θα περάσουμε στον πρόδομο (1) μέσα από μία πλατιά πόρτα. Μέσα στον πρόδομο, ακριβώς στο κέντρο, βρίσκεται ένας μεγάλος πήλινος βωμός (1β).

Γνωρίζετε ότι...

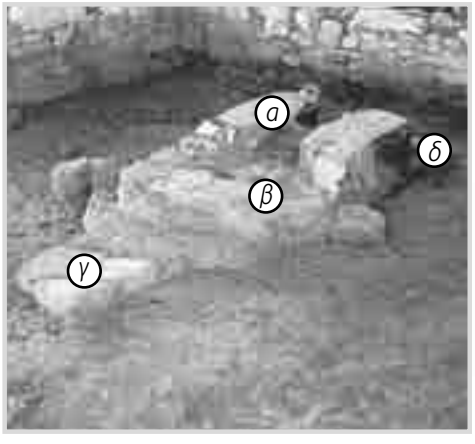
- το σταθμίο έχει βάρος 2 κιλά.
- το άνοιγμα της πόρτας που συνδέει την αίθουσα με τον πρόδομο του Μεγάρου Β έχει πλάτος 2,60 μ.

Παρατηρήστε

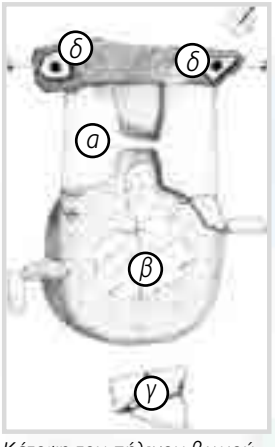
...τους τοίχους του Μεγάρου Β. Το λίθινο κρηπίδωμα σώζεται πολύ καλά και σε αρκετό ύψος. Από το πάχος των τοίχων υποθέτουμε ότι το Μέγαρο θα είχε και δεύτερο όροφο.

Γλωσσάριο - σχόλια

σταθμίο: βάρος για ζυγαριά, ζύγι

Ο πήλινος βωμός του Μεγάρου Β

Κάτοψη του πήλινου βωμού

α *βωμός*

β *πήλινη πλατφόρμα*

γ *λίθινη βάση για την τοποθέτηση τράπεζας προσφορών ή μικρού κίονα*

δ *πήλινη βάση με τριγωνικές πλίνθους όπου ίσως στερεώνονταν κλαδιά φυτών*

Αναπαράσταση του βωμού

Ο βωμός αποτελείται από δύο χαμηλά παράλληλα τοιχία πάνω τους θα πατούσε μία επίπεδη πλάκα για την εναπόθεση των προσφορών. Μπροστά στο βωμό υπάρχει μία ελλειψοειδής πήλινη πλατφόρμα και, ακριβώς πίσω της, μία λίθινη βάση για την τοποθέτηση μίας **τράπεζας προσφορών** ή ενός μικρού κίονα.

Πίσω ακριβώς από το βωμό παρατηρούμε μία μακρόστενη πήλινη βάση με δύο τριγωνικές **πλίνθους**, μία σε κάθε άκρη της. Οι πλίνθοι έχουν τρύπες στη μέση και ίσως σε αυτές οι ιερείς να στερέωναν χλωρά κλαδιά φυτών για να στολίζουν το βωμό τις μέρες των γιορτών.

Γλωσσάριο - σχόλια

τράπεζα προσφορών: είδος φορητού βωμού, λίθινου ή πήλινου. Στην επιφάνειά του τοποθετούσαν καρπούς, λουλούδια, φρούτα και γενικότερα τρόφιμα ως προσφορά προς τη θεότητα.

πλίνθος: τούβλο από ψημένο πηλό (οπτή πλίνθος) ή από άψητο (ωμή πλίνθος). Στη δεύτερη περίπτωση άφηναν τον πηλό μέσα σε καλούπια να στεγνώσει στον ήλιο.

Το περιεχόμενο του δωματίου 4 όπως βρέθηκε στις ανασκαφές. Διακρίνονται τα αποθηκευτικά αγγεία, η πήλινη κασέλα και το καλάθι.

Αν θέλουμε να επισκεφθούμε το δόμο (2), την κυρίως αίθουσα του Μεγάρου Β, θα πρέπει να επιστρέψουμε στην κεντρική αυλή, γιατί παραδόξως ο δόμος δεν επικοινωνεί απευθείας με το πρόδομο, αλλά έχει πρόσβαση από την αυλή μέσα από ένα δωμάτιο στα δυτικά του, το δωμάτιο 3. Έξω από το δωμάτιο 3, στα αριστερά της εισόδου, ήταν τοποθετημένη μία μεγάλη παραλληλόγραμμη πλάκα από ασβεστόλιθο (3α), που έχει βαθουλώματα στην επιφάνειά της.

Το αντικείμενο φέρνει στο νου τον κέρνο του ανακτόρου των Μαλίων, μία στρογγυλή πλάκα που έχει στο κέντρο της ένα μεγάλο βαθούλωμα και άλλα 34 βαθουλώματα τριγύρω. Ανάλογα αντικείμενα πιστεύεται ότι τα χρησιμοποιούσαν σε θρησκευτικές τελετές: στις κοιλότητες θα τοποθετούσαν μικρές ποσότητες σπόρων και καρπών, τις **απαρχές**, για να τις ευλογήσει ο ιερέας.

Είναι λοιπόν πιθανό ότι στο σημείο αυτό θα συνέρρεαν οι κάτοικοι για να κάνουν προσφορές στη θεότητα. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και από τα υπόλοιπα ευρήματα που εντοπίστηκαν κοντά στην πλάκα: πολλά πήλινα ειδώλια –άλλα ανθρωπόμορφα και άλλα ζωόμορφα–, ένα πήλινο ομοίωμα θρόνου με μία καθιστή μορφή πάνω του, ένα πόδι από πήλινο ομοίωμα επίπλου, όλα αντικείμενα που σχετίζονται με τη λατρεία.

Τα κτίσματα βόρεια του Μεγάρου είναι αποθηκευτικοί χώροι και συνδέονταν με αυτό μέσω ενός διαδρόμου (4α). Στο τέλος του διαδρόμου, στα δυτικά, πρέπει να υπήρχε το κλιμακοστάσιο με την ξύλινη σκάλα που οδηγούσε στον πάνω όροφο. Με το διάδρομο επικοινωνούν τρεις μικρές αποθήκες, που την ημέρα της καταστροφής ήταν γεμάτες με αγροτικά προϊόντα, αποθηκευτικά σκεύη, εργαλεία και σκεύη καθημερινής χρήσης.

Στην πρώτη αποθήκη, στο δωμάτιο 4, βρέθηκε μία μεγάλη πήλινη κασέλα και ένα ψάθινο καλάθι που τα τοιχώματά του είχαν επάλειψη πηλού και άλλα αποθηκευτικά αγγεία. Στην αποθήκη φυλάσσονταν ελιές και σταφύλια, από τα οποία βρέθηκαν τα απανθρακωμένα κουκούτσια τους. Στον ίδιο χώρο βρέθηκε και ένα ελεφαντοστέινο χτένι, προφανώς πεσμένο από τον πάνω όροφο. Πρόκειται για ένα πολύτιμο αντικείμενο που η πρώτη ύλη του είχε εισαχθεί από το εξωτερικό.

Η ασβεστολιθική πλάκα με τα βαθουλώματα

Ο κέρνος των Μαλίων

Παρατηρήστε

...στο δάπεδο του δωματίου 3 τα απανθρακωμένα ξύλα από τα δοκάρια της οροφής και ένα μολύβδινο αγγείο λιωμένο από τη φωτιά.

Γλωσσάριο - σχόλια

απαρχές: οι πρώτοι καρποί της σοδειάς. Η ευλογία των απαρχών για να πάει καλά η σοδειά είναι μία πρακτική που συνηθίζεται μέχρι και σήμερα στη χριστιανική λατρεία.

Ο αμφορέας από τη Χαναάν που βρέθηκε στο δωμάτιο 5

Στη διπλανή αποθήκη, στο δωμάτιο 5, αποθήκευαν αγγεία για το σερβίρισμα και την κατανάλωση υγρών. Βρέθηκαν πολλά τέτοια αγγεία πεσμένα στο δάπεδο από κάποιο ψηλό σημείο, μάλλον ράφι, όπου θα ήταν αποθηκευμένα το ένα μέσα στο άλλο. Στον ίδιο χώρο βρέθηκε και ένας μεγάλος αμφορέας από τη Χαναάν. Οι αμφορείς ήταν αγγεία για την αποθήκευση και μεταφορά κρασιού και ο συγκεκριμένος, ακόμη και αν δεν ήρθε απευθείας από τη Χαναάν αλλά μέσω ενδιάμεσων εμπορικών σταθμών, αποτελεί ένα στοιχείο για τις επαφές που θα είχε η Ιωλκός με τον υπόλοιπο κόσμο της Μεσογείου.

Αγγεία για το σερβίρισμα και την κατανάλωση υγρών που βρέθηκαν πεσμένα στο δάπεδο του δωματίου 5.

Στην τρίτη αποθήκη, στο δωμάτιο 6, οι κάτοικοι του ανακτόρου αποθήκευαν τα σιτηρά τους. Εδώ θα δείτε έναν μεγάλο **οξυπύθμενο πίθο**, που δεν σώζεται ολόκληρος, στερεωμένο στο έδαφος. Δίπλα του βρέθηκε μία πήλινη σέσουλα. Στην αποθήκη υπήρχαν και άλλα παρόμοια πιθάρια που άφησαν τα αποτυπώματά τους πάνω στο δάπεδο.

Στα τέλη του 13ου - αρχές 12ου αι. π.Χ. το Μέγαρο Β καταστράφηκε από σφοδρή πυρκαγιά. Καθώς δεν κατοικήθηκε ξανά, οι χώροι του παρουσίασαν στους αρχαιολόγους που τους ερεύνησαν την εικόνα της καταστροφής εκείνης της τελευταίας ημέρας. Πάνω στα δάπεδα βρέθηκαν πεσμένα απανθρακωμένα ξύλα, καμένες πλίνθοι, σπασμένα και καμένα αγγεία και άλλα αντικείμενα που είτε βρίσκονταν στη θέση αυτή την ώρα της καταστροφής είτε έπεσαν από τον πάνω όροφο όταν κάηκαν τα δοκάρια και το ταβάνι του δωματίου. Επομένως ήταν πιο εύκολο να βγουν συμπεράσματα για τη χρήση των δωματίων, αφού τίποτα δεν είχε μετακινηθεί, αλλά όλα είχαν μείνει στην ίδια θέση όπου έπεσαν, έσπασαν ή κάηκαν την ημέρα της καταστροφής.

Αντίθετα στους χώρους του Μεγάρου Α τα συμπεράσματα δεν είναι το ίδιο ασφαλή, κυρίως για τα δωμάτια όπου υπήρξε επανεγκατάσταση, καθώς οι νέοι τους ένοικοι άλλαξαν τη χρήση των χώρων αφού τους καθάρισαν από τα ερείπια και έκαναν διάφορες μετατροπές.

Γλωσσάριο - σχόλια

οξυπύθμενος πίθος: πιθάρι με μυτερό πυθμένα. Τα πιθάρια αυτά δεν μπορούσαν να σταθούν όρθια παρά μόνο αν ήταν στερεωμένα στο έδαφος ή σε ειδική βάση.

Η πτέρυγα των αποθηκών του Μεγάρου Β

Το ανακτορικό συγκρότημα με μια ματιά

Τα υλικά δομής

Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για να κτιστεί το ανάκτορο ήταν η πέτρα, το ξύλο, ο πηλός, το χαλίκι και ο ασβέστης.

Οι τοίχοι ήταν κτισμένοι ως ένα ύψος με πέτρες και από το ύψος αυτό και πάνω συμπληρώνονταν με ωμές πλίνθους. Πέτρες είχαν χρησιμοποιηθεί για να κατασκευαστούν τα λούκια της αποχέτευσης και οι βάσεις των κιόνων. Οι κίονες ήταν ξύλινοι, το ίδιο και τα δοκάρια που στήριζαν τις οροφές, καθώς και οι σκάλες που οδηγούσαν στον πάνω όροφο. Πηλός είχε χρησιμοποιηθεί στα δάπεδα, στις υδρορρόες, στα κεραμίδια, στην κατασκευή των πλίνθων, των εστιών, του βωμού. Οι τοίχοι ήταν σοβαντισμένοι, αλλού με ασβεστοκονίαμα και αλλού με πηλό. Τα δάπεδα σε κάποιους χώρους ήταν στρωμένα με πηλό ή με πηλό ανακατεμένο με ασβέστη και χαλίκι, ενώ σε κάποιους άλλους ήταν φτιαγμένα με ασβεστοκονίαμα ή ασβεστοκονίαμα ενισχυμένο με χαλίκι.

Η διδασκαλία του μυκηναϊκού πολιτισμού στη σχολική τάξη

Προτάσεις για τη χρήση του εκπαιδευτικού φακέλου

ΘΕΜΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
Χωροταξία και πολεοδομία των μυκηναϊκών οικισμών			Κάτοψη της μυκηναϊκής πόλης του Διμηνίου
Το μυκηναϊκό μέγαρο	Β/Μ κεφάλαιο 6		Β/Μ πίνακας 6
Η οικονομική οργάνωση των ανακτορικών κέντρων	Β/Μ κεφάλαιο 4 «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 2	Κατασκευή μακέτας «Η αποθήκη του ανακτόρου»	Β/Μ πίνακας 4 Οδηγίες στο «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 2
Η διατροφή των Μυκηναίων	«Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 2	«Πρόσκληση σε γεύμα»	Οδηγίες στο «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 2
Η γραμμική β γραφή	Β/Ε κεφάλαιο 4 Β/Μ κεφάλαιο 4	«Οι Μυκηναίοι γραφείς»	Οδηγίες στο αντίστοιχο κεφάλαιο Β/Μ
Η μυκηναϊκή θρησκεία	Β/Μ κεφάλαιο 7 Β/Ε κεφάλαιο 5 «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 4	«Η γιορτή της άνασσας» «Ο ναός της ακρόπολης»	Β/Μ Πίνακας 7 Οδηγίες στο «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 4 Χαρτοκοπτική (στο ίδιο έντυπο)
Το μυκηναϊκό εμπόριο	Β/Ε κεφάλαιο 6 «Προς τον εκπαιδευτικό» κεφάλαιο 1	«Οι έμποροι των Μυκηνών»	Επιτραπέζιο παιχνίδι

Στάση 3η Οι θολωτοί τάφοι «Τούμπα» και «Λαμιόσπιτο»

Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Ο Κόσμος της αρχαιότητας, εκπαιδευτικός φάκελος αρ. 4
Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Ο μυκηναϊκός κόσμος, βιβλίο του εκπαιδευτικού (Β/Ε)

Στην περιοχή του Διμηνίου έχουν εντοπιστεί δύο μεγάλοι θολωτοί τάφοι, γνωστοί με τα ονόματα «Τούμπα» και «Λαμιόσπιτο» που τους είχαν δώσει οι ντόπιοι.
Η «Τούμπα» βρίσκεται στις δυτικές παρυφές του λόφου με το νεολιθικό οικισμό (στο σημείο 2 της κάτοψης) και λίγο πιο μακριά, πάλι προς τα δυτικά, το «Λαμιόσπιτο» (στο σημείο 1 της κάτοψης).
Παλαιότερος από τους δύο τάφους είναι το «Λαμιόσπιτο», που κτίστηκε τον 14ο αιώνα π.Χ. και διατηρείται σε καλή κατάσταση, κυρίως μετά τις εργασίες στερέωσης που έγιναν από την Αρχαιολογική Υπηρεσία.
Ο τάφος ερευνήθηκε το 1884 από τον αρχαιολόγο Ε. Κούση και βρέθηκε εν μέρει συλημένος. Ευτυχώς όμως ορισμένα μικρά αντικείμενα ξέφυγαν από τους τυμβωρύχους. Έτσι σήμερα μπορούμε να δούμε στην Αθήνα, στις προθήκες της Μυκηναϊκής συλλογής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, κάποια από τα **κτερίσματα** που συνόδευαν το νεκρό: χάλκινα όπλα, χρυσά κοσμήματα, γυάλινες χάντρες, σφραγιδόλιθους, μικροτεχνήματα από ελεφαντοστό και μικρούς χρυσούς δίσκους που θα ήταν ραμμένοι πάνω στα ρούχα του νεκρού.
Η «Τούμπα» κτίστηκε τον 13ο αιώνα π.Χ. και δεν διατηρείται στην ίδια καλή κατάσταση, αφού η θόλος της έχει καταρρεύσει από το ύψος του υπέρθυρου. Η κατασκευή της όμως είναι πολύ πιο επιμελημένη σε σύγκριση με το «Λαμιόσπιτο». Τον τάφο ανέσκαψε το 1901 ο αρχαιολόγος Β. Στάης και τον βρήκε επίσης συλημένο. Ευτυχώς στους αρχαιοκάπηλους ξέφυγαν κάποια μικρά αντικείμενα, κυρίως κοσμήματα χρυσά και γυάλινα, που εκτίθενται και αυτά στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ανασκαφή του θολωτού τάφου «Τούμπα» το 1901

Η ταφική αρχιτεκτονική της μυκηναϊκής εποχής

Κατά την ύστερη εποχή του Χαλκού (1580 - 1100 π.Χ.), που είναι η καθεαυτή μυκηναϊκή περίοδος, δύο ήταν οι πιο συνηθισμένοι τύποι τάφων: οι θολωτοί και οι θαλαμοειδείς, ενώ δεν έλειπαν και οι απλούστερες μορφές τάφων, όπως οι λακκοειδείς και οι κιβωτιόσχημοι, που συνηθίζονταν σε προηγούμενες περιόδους.
Από αυτούς οι πιο επιβλητικοί σίγουρα είναι οι θολωτοί τάφοι. Πρόκειται για κυκλικά κτίσματα που τα κατασκεύαζαν τοποθετώντας τους λίθους σε σειρές με τρόπο ώστε η κάθε σειρά να έχει λίγο μικρότερη διάμετρο από την κατώτερη. Έτσι σταδιακά ο κύκλος έκλεινε και σχημάτιζε θόλο. Στο σημείο που η θόλος έκλεινε τοποθετούσαν μία τελευταία επίπεδη πέτρα επιστέγασης, το κλειδί. Αυτός ο τρόπος κτισίματος ονομάζεται εκφορικό σύστημα. Συνήθως ο θολωτός τάφος αποτελούταν από ένα θάλαμο, υπήρχαν όμως τάφοι που διέθεταν και δεύτερο, πλευρικό θάλαμο. Στο θάλαμο οδηγούσε ένας δρόμος που τον κατασκεύαζαν κτίζοντας με λίθους τα πλευρικά τοιχώματα. Μετά την ταφή έκλειναν την είσοδο του ταφικού θαλάμου με τοίχο και πιο σπάνια με πόρτα. Τέλος έριχναν από πάνω χώμα, καλύπτοντας τη θόλο και το δρόμο κάτω από έναν τεχνητό λόφο.
Οι θαλαμοειδείς τάφοι ήταν μικρά υπόγεια δωμάτια που λαξεύονταν στην πλαγιά ενός λόφου ή ενός βράχου και ήταν προσιτά μέσω ενός δρόμου επίσης λαξευμένου στο χώμα ή το βράχο. Μετά την ταφή έφραζαν το στόμιο του θαλάμου με ξερολιθιά και έριχναν από πάνω χώμα καλύπτοντας το δρόμο.
Οι λακκοειδείς ήταν μεγάλοι ορθογώνιοι λάκκοι σκαμμένοι στο χώμα. Μετά την τοποθέτηση του νεκρού κάλυπταν τον τάφο με λίθινη πλάκα και έριχναν από πάνω χώμα, ενώ κάποιες φορές τοποθετούσαν ως σήμα μία στήλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου τύπου τάφων συναντάμε στις Μυκήνες, μέσα στην ακρόπολη στον ταφικό κύκλο Α και έξω από την ακρόπολη στον ταφικό κύκλο Β.
Οι κιβωτιόσχημοι τάφοι ήταν λάκκοι που είχαν λίθινη επένδυση στα τοιχώματά τους και λίθινο κάλυμμα. Οι τάφοι αυτοί καλύπτονταν, όπως και οι λακκοειδείς, με χώμα.

Γλωσσάριο - σχόλια

κτερίσματα: διάφορα αντικείμενα που τοποθετούσαν στον τάφο οι συγγενείς του νεκρού για να τον συντροφεύουν στην άλλη ζωή.

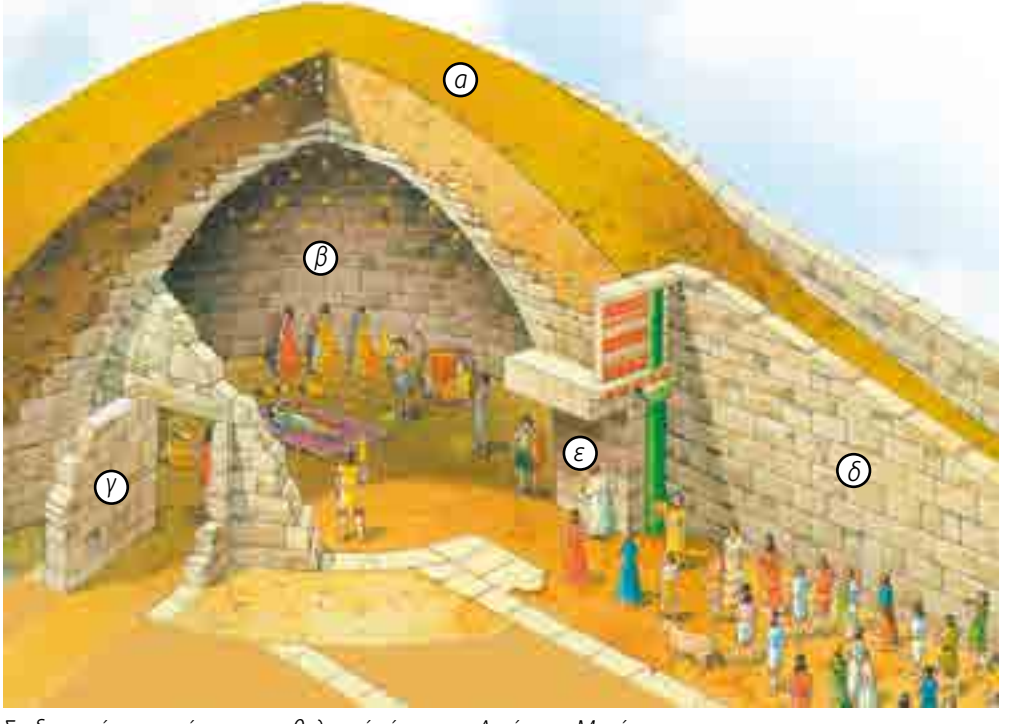
Η αρχιτεκτονική των θολωτών τάφων

Το κτίσιμο ενός θολωτού τάφου απαιτούσε εξειδικευμένες γνώσεις από την πλευρά των τεχνιτών προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα διάφορα προβλήματα στατικής. Πιο εύκολοι στην κατασκευή τους ήταν οι μικροί τάφοι που η διάμετρος του θαλάμου τους δεν ξεπερνούσε τα 6 μέτρα. Θάλαμοι με διάμετρο που κυμαινόταν από τα 6 έως και τα 10 μ. απαιτούσαν γνώσεις και τεχνικά μέσα πέρα από τα συνηθισμένα, ενώ το κτίσιμο ενός θαλάμου με διάμετρο πάνω από τα 10 μ. αποτελούσε αρχιτεκτονικό επίτευγμα.
Το ύψος της θόλου κατά κανόνα ήταν μικρότερο από τη διάμετρο του θαλάμου. Ωστόσο όταν το ύψος ήταν ίσο με τη διάμετρο η θόλος αποκτούσε μεγαλύτερη σταθερότητα.

Τα ταφικά κτίσματα και η κοινωνική θέση των ενοίκων τους

Το είδος του τάφου μπορεί να σχετιζόταν με την κοινωνική θέση του νεκρού, μπορεί όμως να σχετιζόταν και με την οικογενειακή ή τοπική παράδοση, ακόμα με τη γεωμορφολογία της περιοχής.
Οπωσδήποτε ένας επιβλητικός θολωτός τάφος θα ήταν έργο δαπανηρό και δεν θα μπορούσε να κατασκευαστεί από μια οποιαδήποτε οικογένεια. Για το λόγο αυτό επικράτησε η αντίληψη ότι οι θολωτοί τάφοι φιλοξενούσαν μέλη της άρχουσας τάξης, ενώ οι θαλαμοειδείς προορίζονταν για τη «μεσαία τάξη». Ωστόσο βλέποντας τα κτερίσματα των θαλαμοειδών τάφων να είναι εξίσου πλούσια με αυτά των θολωτών, μάλλον θα πρέπει να είμαστε πιο επιφυλακτικοί στο συσχετισμό της κοινωνικής θέσης των νεκρών με το είδος του τάφου και επομένως θα πρέπει να αναζητήσουμε αλλού τους λόγους προτίμησης του ενός ή του άλλου είδους τάφου.
Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Αθήνα, όπου παρά την ύπαρξη ανακτορικού κέντρου απουσιάζουν εντελώς οι θολωτοί τάφοι. Τέτοιοι τάφοι έχουν βρεθεί μόνο στα περίχωρα της πόλης, στον Μαραθώνα, στις Αχαρνές, στο Θορικό. Αντίθετα στην Αθήνα έχουν βρεθεί πολλοί θαλαμοειδείς με πλούσια κτερίσματα. Φαίνεται λοιπόν ότι στην Αθήνα της μυκηναϊκής περιόδου προτιμούσαν να θάβουν τους νεκρούς σε θαλαμοειδείς τάφους και πιθανόν η προτίμηση αυτή να υπαγορευόταν από τη γεωμορφολογία του εδάφους –το μαλακό πέτρωμα των λόφων του Αρείου Πάγου και του Αγοραίου Κολωνού– και να ήταν άσχετη με την κοινωνική θέση των νεκρών.

(α) *τύμβος*
(β) *θάλαμος*
(γ) *πλευρικός θάλαμος*
(δ) *δρόμος*
(ε) *στόμιο*

Σχεδιαστική αναπαράσταση του θολωτού τάφου του Ατρέα στις Μυκήνες

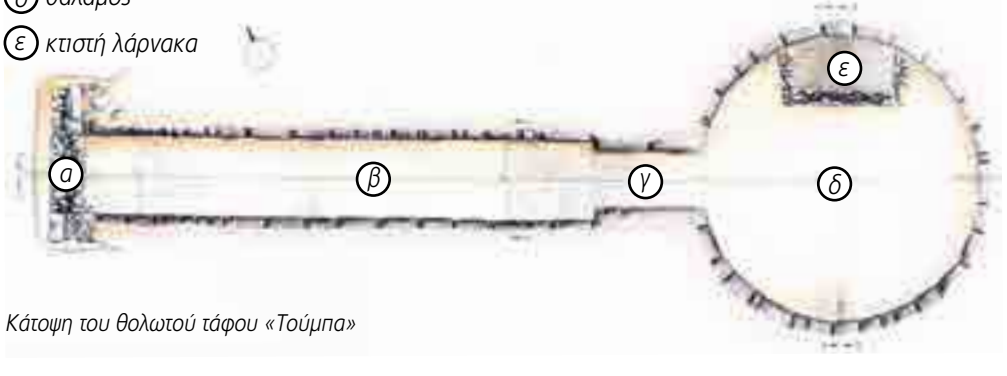
Επίσκεψη στο θολωτό τάφο «Τούμπα»

Η είσοδος του θολωτού τάφου «Τούμπα»

Για να μπούμε στο θολωτό τάφο θα ακολουθήσουμε το δρόμο με τους λιθόκτιστους αναλημματικούς τοίχους δεξιά και αριστερά που διατηρούνται σε άριστη κατάσταση.
Στο τέλος του δρόμου βρίσκεται το στόμιο, η είσοδος του τάφου.
Το **υπέρθυρο** της εισόδου σχηματίζεται από τρεις μεγάλες πλάκες πάχους 0,45 μ., από τις οποίες η εσωτερική έχει λαξευτεί έτσι ώστε να αποκτήσει την καμπυλότητα της θόλου.
Η θύρα του στομίου, κτισμένη με μεγάλες λαξευμένες πέτρες, πιθανόν να έκλεινε με ξύλινη πόρτα.
Πάνω από το υπέρθυρο υπήρχε ανακουφιστικό τρίγωνο.
Διασχίζοντας το στόμιο μπαίνουμε στο θάλαμο του τάφου. Η θόλος, κατασκευασμένη με το εκφορικό σύστημα, είναι κτισμένη με μικρές πέτρες χωρίς συνδετικό υλικό ανάμεσά τους. Η βάση της θόλου έχει κτιστεί με μεγάλους λαξευμένους **κυβόλιθους**, ενώ το δάπεδο του θαλάμου διαμορφώθηκε με την ισοπέδωση του βράχου.

(α) *φραγή δρόμου με ξερολιθιά*
(β) *δρόμος*
(γ) *στόμιο*
(δ) *θάλαμος*
(ε) *κτιστή λάρνακα*

Κάτοψη του θολωτού τάφου «Τούμπα»

Η «Τούμπα» με αριθμούς

Διαστάσεις θόλου:
Σωζόμενο ύψος: 3,80 μ.
Διάμετρος: 8,30 μ.

Διαστάσεις κτιστής λάρνακας:
Σωζόμενο ύψος: 1,08 μ.
Μήκος: 3,62 μ.
Πλάτος: 1,40 μ.

Διαστάσεις στομίου:
Ύψος: 3,15 μ.
Μήκος: 3,25 μ.
Πλάτος: 1,60 μ.

Διαστάσεις δρόμου:
Μήκος: 16,30 μ.
Πλάτος: 2,30 μ.

Παρατηρήστε

...ακριβώς στην είσοδο του δρόμου τον τοίχο της τελευταίας φραγής του τάφου.

...στη βόρεια πλευρά του θαλάμου μία κτιστή κατασκευή. Ο αρχαιολόγος Β. Στάης που ανέσκαψε το θολωτό τάφο διαπίστωσε ότι το κτίσμα σκεπαζόταν με λίθινες πλάκες που στηρίζονταν στους πλαϊνούς τοίχους και σε ένα ξύλινο δοκάρι. Πάνω σε αυτήν την κτιστή λάρνακα θα είχε τοποθετηθεί η νεκρική κλίνη.

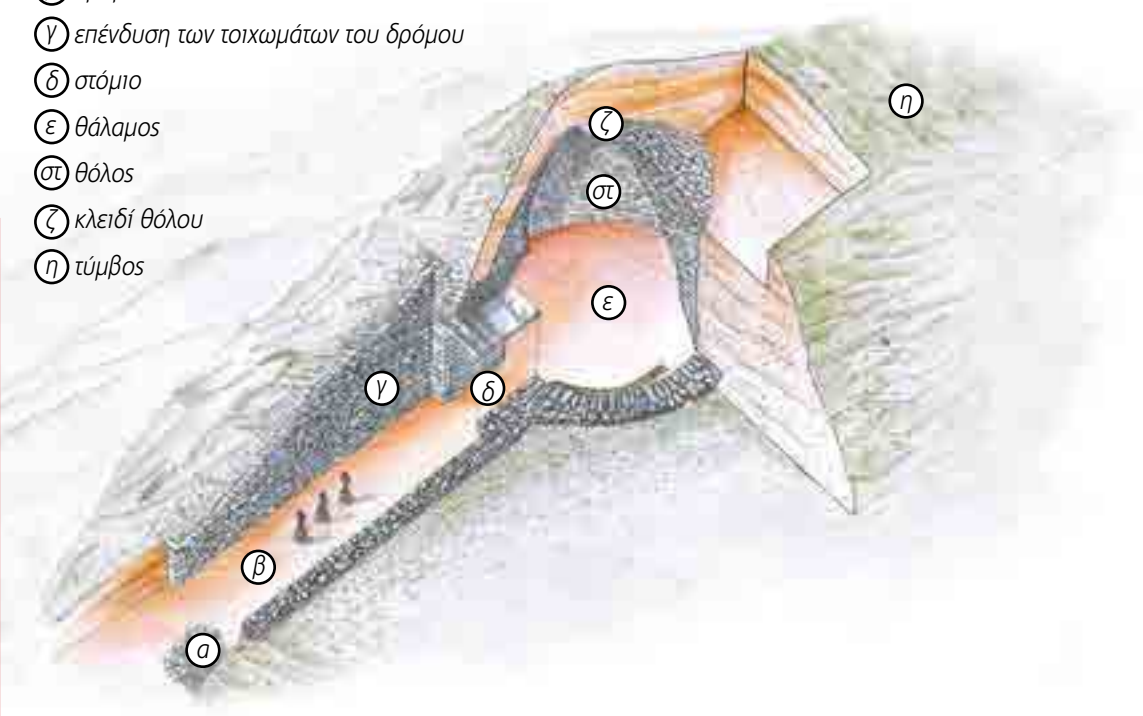
Γλωσσάριο - σχόλια

υπέρθυρο: το πάνω μέρος του πλαισίου μιας πόρτας, το ανώφλι

κυβόλιθος: πέτρα λαξευμένη σε σχήμα κύβου ή παραλληλεπίπεδου

Επίσκεψη στο θολωτό τάφο «Λαμιόσπιτο»

(α) *φραγή του δρόμου με ξερολιθιά*
(β) *δρόμος*
(γ) *επένδυση των τοιχωμάτων του δρόμου*
(δ) *στόμιο*
(ε) *θάλαμος*
(στ) *θόλος*
(ζ) *κλειδί θόλου*
(η) *τύμβος*

Σχεδιαστική αναπαράσταση του θολωτού τάφου «Λαμιόσπιτο»

Για να μπούμε στο θολωτό τάφο θα ακολουθήσουμε το δρόμο, ένα διάδρομο ελαφρώς κατηφορικό, με λιθόκτιστους τοίχους δεξιά και αριστερά για να συγκρατούν τα τοιχώματά του.
Ακολουθώντας το δρόμο θα φθάσουμε στο στόμιο, στην είσοδο του τάφου. Η είσοδος μετά από την ταφή έκλεινε με **αργολιθοδομή**, την οποία γκρέμιζαν κάθε φορά που έπρεπε να ανοίξουν τον τάφο για τον επόμενο νεκρό.
Διασχίζοντας το στόμιο μπαίνουμε στο θάλαμο του τάφου. Η θόλος, κατασκευασμένη με το εκφορικό σύστημα, είναι κτισμένη με μικρές ακανόνιστες πέτρες χωρίς συνδετικό υλικό ανάμεσά τους. Στη βάση της θόλου υπήρχε ένα **θρανίο** κτισμένο με ωμές πλίνθους. Το δάπεδο του θαλάμου διαμορφώθηκε με την ισοπέδωση του βράχου και έπειτα στρώθηκε με πατημένο πηλό.

Παρατηρήστε

...ακριβώς στην είσοδο του διαδρόμου έναν πρόχειρο τοίχο πλάτους 2 μέτρων. Ανάλογοι τοίχοι κτίζονταν για να φράξουν το δρόμο μετά από μία ταφή και γκρεμίζονταν όταν άνοιγαν τον τάφο για την επόμενη. Επομένως αυτός ο τοίχος είναι η φραγή της τελευταίας ταφής.

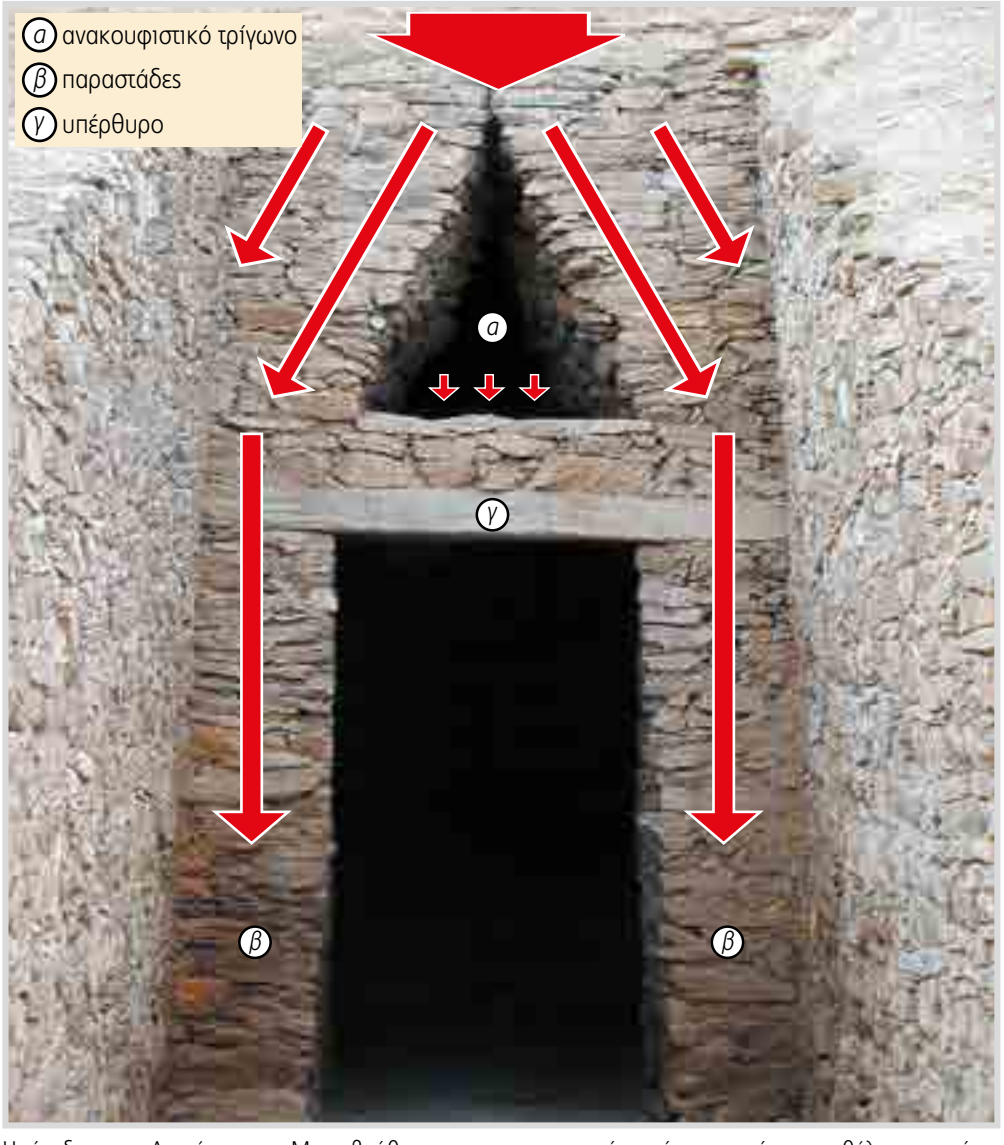
...πάνω από το υπέρθυρο το ανακουφιστικό τρίγωνο. Με αυτόν τον τρόπο το βάρος της θόλου αντί να πιέζει το υπέρθυρο μεταβιβάζεται δεξιά και αριστερά της εισόδου πάνω στις δύο παραστάδες.

...το διπλό λάκκο που βρέθηκε δίπλα στο θρανίο. Εδώ βρέθηκαν οι σκελετοί τεσσάρων σκυλιών που συνόδεψαν τον κύριό τους στο θάνατο όπως τον συνόδευαν και στη ζωή.

Γλωσσάριο - σχόλια

αργολιθοδομή: λιθοδομή χωρίς συνδετικό κονίαμα ανάμεσα στις πέτρες, πρόχειρος τοίχος, ξερολιθιά

θρανίο: χτιστός πάγκος

Η είσοδος του «Λαμιόσπιτου». Με τη βοήθεια του ανακουφιστικού τριγώνου οι πιέσεις της θόλου μεταφέρονται στις παραστάδες.

Το πρόβλημα και η λύση του

Το πιο αδύνατο ίσως σημείο της κατασκευής ενός θολωτού τάφου ήταν το στόμιο. Στο σημείο αυτό έπρεπε να προσέξουν ιδιαίτερα οι τεχνίτες γιατί η υπερκείμενη κατασκευή δεν είχε πού να στηριχτεί και κινδύνευε με κατάρρευση. Οι Μυκηναίοι προσπαθώντας να βρουν λύσεις στο στατικό πρόβλημα επινόησαν και εφάρμοσαν πρωτότυπες τεχνικές: αναζήτησαν ιδανικές αναλογίες, χρησιμοποίησαν ογκώδη υπέρθυρα και επινόησαν το ανακουφιστικό τρίγωνο: ένα τρίγωνο άνοιγμα πάνω από την είσοδο που μετέφερε τις πιέσεις από τη θόλο στα πλάγια «ανακουφίζοντας» το υπέρθυρο.

Το «Λαμιόσπιτο» με αριθμούς

Διαστάσεις θόλου:	Διαστάσεις στομίου:	Διαστάσεις δρόμου:
Ύψος: 8,90 μ.	Ύψος: 3,60 μ.	Μήκος: 13,30 μ.
Διάμετρος: 8,50 μ.	Μήκος: 2,85 μ.	Πλάτος: 3,30 μ.

Επίσκεψη στο Αθανασάκειο Μουσείο Βόλου

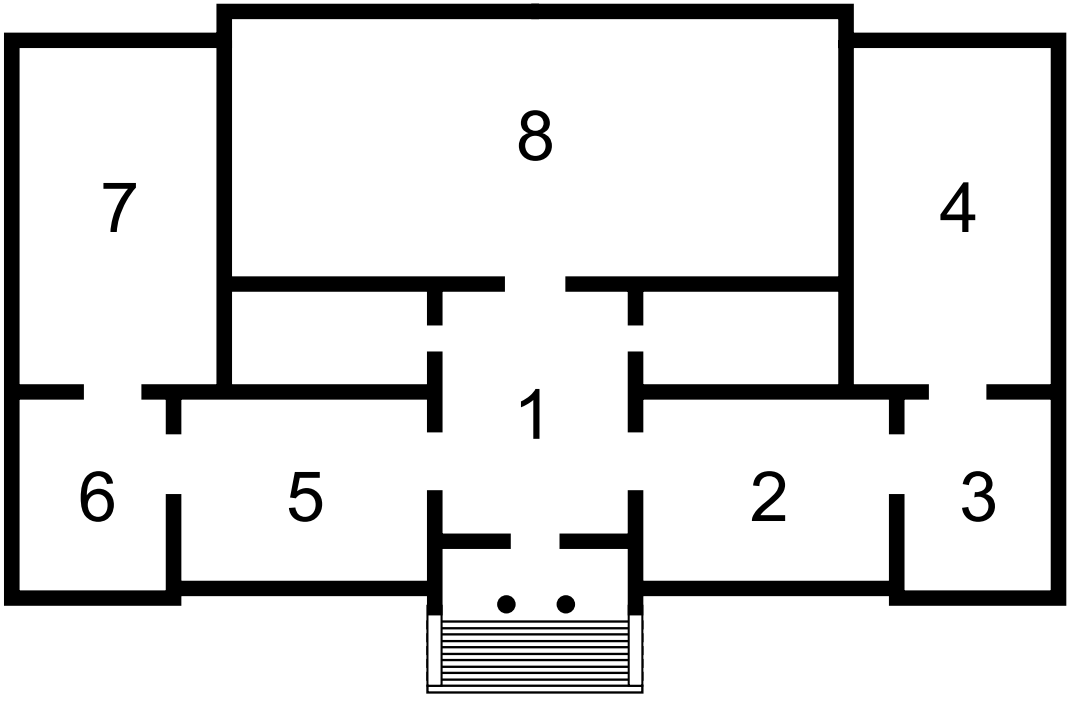

Πληροφορίες για να προγραμματίσετε την επίσκεψή σας

Ταχυδρομική διεύθυνση: **Αθανασάκη 1, 380 01 Βόλος**
Ημέρες λειτουργίας: **καθημερινά εκτός Δευτέρας**
Ωράριο (1/11 - 31/5): **8.30 π.μ. - 3.00 μ.μ.**
Τηλέφωνο: **24210 25285**
Fax: **24210 28563**

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Μαγνησίας στον κόμβο ΟΔΥΣΣΕΑΣ του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. στη διεύθυνση: www.culture.gr

Πρόταση για μια θεματική περιήγηση στο Αθανασάκειο Μουσείο Βόλου

Κάτοψη του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου

1. Προθάλαμος μουσείου	**5.** Αίθουσα με τις επιτύμβιες στήλες της αρχαίας Δημητριάδας
2. Αίθουσα με ευρήματα από τις ανασκαφές μεγάλων έργων	**6.** Προθάλαμος αίθουσας ταφικών εθίμων
3. Αίθουσα ιδιωτικής συλλογής Αγγέλου Μπάστη	**7.** Αίθουσα ταφικών εθίμων
4. Αίθουσα Νεολιθικού Πολιτισμού	**8.** Περιοδική έκθεση «Αγώνες και αθλήματα στην αρχαία Θεσσαλία»

Το Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου στεγάζεται σε ένα κτήριο νεοκλασικού ρυθμού που κτίστηκε το 1909, με δωρεά του Αλέξη Αθανασάκη. Στις αίθουσές του εκτίθενται ευρήματα από την περιοχή της Θεσσαλίας, της Μαγνησίας και της Καρδίτσας, που καλύπτουν χρονικά την περίοδο από τα προϊστορικά έως και τα ελληνιστικά χρόνια.

Μετά την επίσκεψη στους θολωτούς τάφους «Τούμπα» και «Λαμιόσπιτο» προτείνουμε να επισκεφθείτε το Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου για ολοκληρώσετε τη μελέτη των θεμάτων που αφορούν στα έθιμα ταφής των μυκηναϊκών χρόνων.

Ταφικά έθιμα της μυκηναϊκής εποχής

Από τις έρευνες στα νεκροταφεία των μυκηναϊκών οικισμών διαπιστώνουμε ότι οι Μυκηναίοι συνήθιζαν κυρίως να θάβουν τα σώματα των νεκρών παρά να τα αποτεφρώνουν, αν και έχουμε μερικά σποραδικά παραδείγματα καύσης.

Οι νεκροί τοποθετούνταν στους ταφικούς θαλάμους μαζί με τα κτερίσματά τους, πιο συχνά πάνω στο έδαφος, σε μία στρώση από χαλίκια, κάποτε πάνω σε δέρμα ζώου και άλλοτε μέσα σε πήλινη λάρνακα (φέρετρο με σχήμα που θυμίζει μικρή μπανιέρα). Στους θαλαμοειδείς τάφους τοποθετούσαν το νεκρό μέσα σε λάκκο σκαμμένο στο δάπεδο του τάφου.

Τα κτερίσματα, τα αντικείμενα που συνόδευαν τους νεκρούς στον τάφο, ήταν συνήθως αγγεία με τρόφιμα και ποτά, ειδώλια και διάφορα προσωπικά αντικείμενα του νεκρού όπως όπλα, εργαλεία, κοσμήματα. Στις παιδικές ταφές τοποθετούσαν και παιχνίδια. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι συγγενείς θυσίαζαν προς τιμή του νεκρού σκυλιά ή άλλα οικόσιτα ζώα και σπανιότερα άλογα. Ως τελευταία πράξη αποχαιρετισμού οι ζωντανοί έσπαγαν αγγεία μπροστά στην είσοδο του τάφου, συνήθεια που σχετιζόταν και με τα νεκρόδειπνα. Έπειτα έκλειναν τον τάφο (στους θαλαμοειδείς και θολωτούς τάφους έκτιζαν το στόμιο με ξερολιθιά ή με μία μεγάλη πέτρινη πλάκα) και έριχναν από πάνω χώμα. Οι μυκηναϊκοί τάφοι δεν προορίζονταν για ένα μόνο νεκρό αλλά ήταν οικογενειακοί τάφοι. Επομένως όταν οι αρχαιολόγοι ανασκάπτουν έναν τάφο που είχε χρησιμοποιηθεί πολλές φορές, αυτή που βρίσκουν στη θέση της είναι η τελευταία ταφή.

Οι Μυκηναίοι κάθε φορά που πέθαινε κάποιο μέλος της οικογένειας άνοιγαν τον τάφο και τον προετοίμαζαν για το νέο νεκρό: παραμέριζαν τα λείψανα του προηγούμενου νεκρού, μάζευαν τα οστά και τα κτερίσματα και τα έριχναν όλα μαζί σε ένα λάκκο που άνοιγαν μέσα στο θάλαμο ή στο δρόμο του τάφου. Μερικές φορές μάλιστα δεν δίσταζαν να αφαιρέσουν και κάποια αντικείμενα! Τέλος για να καθαρίσουν και να απολυμάνουν τον τάφο άναβαν φωτιά, στην οποία μερικές φορές έκαιγαν και τα λείψανα των προηγούμενων νεκρών.

Γνωρίζοντας τη μεγάλη φροντίδα που έδειχναν οι Μυκηναίοι για την ταφή του νεκρού, μας εκπλήσσει το γεγονός ότι δεν έδειχναν την ίδια φροντίδα για το νεκρό και μετά την αποσύνθεση του σώματος. Φαίνεται λοιπόν ότι ο νεκρός προκαλούσε φόβο και ενέπνεε σεβασμό μόνο όσο υπήρχε η σάρκα πάνω στα οστά. Τότε μόνο πίστευαν ότι είχε ανάγκη από κτερίσματα και προσφορές. Όταν η σάρκα έλιωνε, ο νεκρός δεν ήταν παρά μια σκιά χωρίς καμία δύναμη πάνω στους ζωντανούς. Επομένως μπορούσαν να του αφαιρέσουν τα κτερίσματά του ή να κάψουν τα οστά του χωρίς αυτό να θεωρηθεί ασέβεια.

Η τελευταία κατοικία

Αίθουσα 7

Αναπαράσταση κτιστού κιβωτιόσχημου τάφου

Ο τάφος, όπου έχουν τοποθετηθεί ευρήματα από διάφορες περιοχές της Θεσσαλίας, μας δίνει μια εικόνα για τα ταφικά έθιμα των Μυκηναίων τον 14ο αι. π.Χ.
Ο νεκρός είναι τοποθετημένος στο πλάι σε συνεσταλμένη στάση, δηλαδή με τα χέρια και τα πόδια μαζεμένα κοντά στο σώμα. Γύρω του είναι τοποθετημένα με τάξη τα κτερίσματά του: δέκα μικρά πήλινα αγγεία και δύο χάλκινα όπλα, ένα μικρό μαχαίρι (αριθ. 4) και ένα εγχειρίδιο (αριθ. 10). Τα αντικείμενα αυτά τα έβαλαν στον τάφο οι συγγενείς του νεκρού για να τον συνοδέψουν στο τελευταίο του ταξίδι.

Παρατηρήστε

…τα τοιχώματα του τάφου που είναι κτισμένα με επίπεδες πέτρες τοποθετημένες σε σειρές.

…ανάμεσα στα κτερίσματα τα αγγεία με αριθμούς 5, 7, και 9. Είναι τρεις μικροί **ψευδόστομοι αμφορείς**, το πιο χαρακτηριστικό ίσως αγγείο των μυκηναϊκών χρόνων.

Γλωσσάριο - σχόλια

ψευδόστομοι αμφορείς: Οι αμφορείς είναι αγγεία με δύο λαβές. Οι ψευδόστομοι αμφορείς είναι αγγεία με δύο στόμια από τα οποία το ένα είναι φραγμένο. Πρόκειται για ένα πολύ συνηθισμένο μυκηναϊκό αγγείο που κατασκευαζόταν σε διάφορα μεγέθη και χρησίμευε για την «εμφιάλωση» του λαδιού και των αρωματικών ελαίων.

Εφόδια για το τελευταίο ταξίδι

Τα πήλινα αγγεία ήταν από τα πιο συνηθισμένα κτερίσματα στους μυκηναϊκούς τάφους. Μερικά από αυτά μάλιστα πρέπει να περιείχαν τρόφιμα και ποτά που οι συγγενείς τοποθετούσαν στους τάφους ως εφόδια για το ταξίδι των αγαπημένων τους στον κάτω κόσμο.

Αίθουσα 7

Προθήκη 4

Στην προθήκη 4, η οποία βρίσκεται στα δεξιά του κιβωτιόσχημου τάφου, μπορείτε να δείτε πέντε πήλινα αγγεία που είχαν τοποθετηθεί ως κτερίσματα σε τάφους και χρονολογούνται μεταξύ του 1500 - 1040 π.Χ.
Η διακόσμηση των αγγείων είναι απλή: κυματιστές γραμμές, κύκλοι, τρίγωνα, φαρδιές ταινίες με κοκκινωπό ή καφετί χρώμα προβάλλουν πάνω σε ανοιχτόχρωμο βάθος.

Αίθουσα 2

Προθήκη 6

Στην περιοχή Κάστρο Αερινού εντοπίστηκε ένα εκτεταμένο νεκροταφείο της μυκηναϊκής εποχής με μικρούς θολωτούς τάφους, αλλά και πιο απλούς λακκοειδείς και κιβωτιόσχημους.
Στην προθήκη 6 μπορείτε να δείτε μερικά από τα πήλινα αγγεία που είχαν τοποθετηθεί ως κτερίσματα στους τάφους του Αερινού.
Ανάμεσά τους ξεχωρίζει μία κομψή κύλικα με ψηλό πόδι (αριθ. 3). Οι κύλικες, όπως και οι κύαθοι (αριθ. 7), ήταν κούπες για την κατανάλωση υγρών.
Στην ίδια προθήκη μπορείτε να δείτε και ένα **τρίωτο αρτόσχημο αλάβαστρο** (αριθ. 5), διακοσμημένο με σπείρες κοκκινωπού χρώματος πάνω σε λευκό βάθος.

Γλωσσάριο - σχόλια

τρίωτο αρτόσχημο αλάβαστρο: τα αλάβαστρα ήταν αγγεία που προορίζονταν συνήθως για τη φύλαξη αρωματικών ελαίων. Τα αλάβαστρα με πεπλατυσμένο σχήμα που θυμίζουν κάπως καρβέλι ψωμιού ονομάζονται από τους αρχαιολόγους αρτόσχημα. Το συγκεκριμένο αγγείο είναι τρίωτο, δηλαδή έχει τρεις λαβές (αυτιά).

Πήλινα ειδώλια, συντροφιά των νεκρών

Εκτός από τα αγγεία, στους τάφους οι συγγενείς τοποθετούσαν πήλινα ειδώλια με μορφές ανθρώπων και ζώων.

Τα ζωόμορφα ειδώλια απεικονίζουν κυρίως βοοειδή και η παρουσία τους στους τάφους μπορεί να θεωρηθεί ως υποκατάστατο της θυσίας ενός αληθινού ζώου.

Από τα ανθρωπόμορφα ειδώλια τα περισσότερα παριστάνουν γυναικείες μορφές, ενώ ελάχιστα είναι τα ανδρικά. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι τα ειδώλια αυτά τοποθετούνταν στους τάφους ως ένα είδος φυλακτού. Καθώς μάλιστα πολλά από αυτά έχουν βρεθεί σε παιδικές ταφές, θεωρείται ότι απεικονίζουν μια θεϊκή τροφό που θα φρόντιζε και θα προστάτευε τα παιδιά στον άλλο κόσμο.

Οι γυναικείες μορφές φορούν ένα απλό μακρύ ρούχο με πτυχές που αποδίδονται με κυματιστές γραμμές πάνω στην επιφάνεια του ειδωλίου. Στο κεφάλι φορούν στεφάνι ή **πόλο** και εμφανίζονται σε τυποποιημένες στάσεις, με τα χέρια να ακουμπούν στους μηρούς, να είναι σταυρωμένα στο στήθος ή υψωμένα σε στάση προσευχής. Η ομοιότητα που έχει το σχήμα τους με κάποια γράμματα της αλφαβήτου οδήγησε τους αρχαιολόγους να τα ονομάσουν ειδώλια τύπου Φι, Ταυ ή Ψι.

Τα ειδώλια τύπου Φι και Ταυ απεικονίζουν μορφές με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος, ενώ τα ειδώλια τύπου Ψι μορφές με τα χέρια υψωμένα.

Αίθουσα 2

Προθήκη 8

Αίθουσα 2

Προθήκη 10

Σε αυτές τις προθήκες μπορείτε να δείτε ανθρωπόμορφα ειδώλια (αριθ. 14 και 15 στην προθήκη 8 και αριθ. 5-9 στην προθήκη 10) και δύο ζωόμορφα (αριθ. 16 και 17 στην προθήκη 8) που παριστάνουν βοοειδή.

Παρατηρήστε

...στην προθήκη 8 το ειδώλιο τύπου Φι με αριθμό 15. Στο πρόσωπό του το μόνο χαρακτηριστικό που αποδίδεται είναι η μύτη.

...στην ίδια προθήκη το ειδώλιο μίας ανδρικής μορφής καθισμένης σε θρόνο (αριθ. 14). Η μορφή έχει τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος και αποδίδεται με περισσότερες λεπτομέρειες τόσο στο σώμα όσο και στο πρόσωπο από ό,τι το ειδώλιο Φι.

...στην προθήκη 10 τα ειδώλια τύπου Ψι (αριθ. 5, 6, 8, 9) και το ειδώλιο Φι (αριθ. 7) με το έντονο βλέμμα.

Γλωσσάριο - σχόλια

πόλος: είδος καπέλου

Τα φορούσαν όταν έβλεπαν το φως του ήλιου, τα έπαιρναν μαζί τους στα δώματα του Άδη...

Οι νεκροί, άνδρες και γυναίκες, αναχωρούσαν για την τελευταία τους κατοικία στολισμένοι με τα κοσμήματά τους: βραχιόλια, δαχτυλίδια, περιδέραια, διαδήματα από πολύτιμα μέταλλα και ημιπολύτιμους λίθους. Ακόμη και τα ρούχα τους ήταν στολισμένα με κοσμήματα, λεπτά ελάσματα χρυσού ραμμένα πάνω στο ύφασμα.

Οι άνδρες πάλι θάβονταν μαζί με τα όπλα τους. Από τα πιο συνηθισμένα ευρήματα στις ανδρικές ταφές είναι τα ξίφη, τα μαχαίρια και τα εγχειρίδια, έχουν βρεθεί όμως και κράνη καθώς και ολόκληρη πανοπλία. Συχνά οι νεκροί έπαιρναν μαζί τους και τη σφραγίδα τους, το πιο προσωπικό τους αντικείμενο. Οι σφραγίδες ήταν κατασκευασμένες από διάφορους ημιπολύτιμους λίθους –αχάτη, σαρδόνυχα, στεατίτη– από ελεφαντόδοντο και από πολύτιμα μέταλλα. Οι κάτοχοί τους τις φορούσαν σαν δακτυλίδι στο χέρι ή περασμένες σε κορδόνι στο λαιμό και στον καρπό. Η σφραγίδα χρησίμευε για τη σήμανση των εμπορευμάτων, πιστοποιούσε την ιδιοκτησία και λειτουργούσε ως ένα είδος υπογραφής του κατόχου της.

Παρατηρήστε

...στην προθήκη 8 τέσσερις χάλκινες λεπίδες: Πρόκειται για δύο εγχειρίδια (αριθ. 10 και 13) και δύο μαχαίρια (αριθ. 11 και 12). Οι λεπίδες στερεώνονταν με καρφιά πάνω σε ξύλινες λαβές, οι οποίες όμως δεν σώζονται.

...στην προθήκη 7 έξι σφραγίδες από στεατίτη και υαλόμαζα. Η επιφάνειά τους είναι διακοσμημένη με διάφορα μοτίβα. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι σφραγιδόλιθοι με τους αίγαγρους (αριθ. 3 - 4) και ο σφραγιδόλιθος με την οκτώσχημη ασπίδα (αριθ. 1).

...στην προθήκη 7 ένα περιδέραιο από γυάλινες χάντρες σκούρου μπλε χρώματος.

Γλωσσάριο - σχόλια

εγχειρίδιο: μαχαίρι σαν μικρό ξίφος
οκτώσχημη ασπίδα: μεγάλη ασπίδα με σχήμα που θυμίζει τον αριθμό οκτώ. Η ασπίδα, κατασκευασμένη από δέρμα τεντωμένο πάνω σε ξύλινο σκελετό, κάλυπτε ολόκληρο το σώμα του πολεμιστή.

Αίθουσα 2

Προθήκη 8

Αίθουσα 2

Προθήκη 7

Βιβλιογραφία

Αδρύμη - Σισμάνη, Β., *Μυκηναϊκή Ιωλκός*, Αρχαιολογικά Ανάλεκτα Εξ Αθηνών, τόμος XXXII -XXXIV (1999 - 2001)

Βασιλικού, Ντ., *Ο Μυκηναϊκός κόσμος*, εκδόσεις Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα 1995

Kurtz, D. - Boardman, J., *Έθιμα ταφής στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο*, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1994

Μαζαράκης - Αινιάν, Αλ., *Όμηρος και Αρχαιολογία*, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 2000

Treuil, R., Darque, P., Poursat, J. - Cl., Touchais, G., *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου*, εκδόσεις Ινστιτούτο του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996

Ελληνική μυθολογία, Τόμος 5, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986

Copyright ©2015 Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.
ISBN 978-960-386-209-3

Το έντυπο «Μυκηναϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ιστορία» της θεματικής ενότητας «Μυκηναϊκός Πολιτισμός» δημιουργήθηκε το 2007 και ψηφιοποιήθηκε το 2015 για την Πράξη με κωδικό MIS 339815 «Επικαιροποίηση και ψηφιοποίηση πολιτιστικού εκπαιδευτικού υλικού για την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας», που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΙΓ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ & ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΔΗΜΟΣ ΑΙΣΩΝΙΑΣ